

IPC S.

1567

1567

271a

oo
Constat 3. M. in S. Hütten,
zu Letza q. veltzi a. 1700.
oo

6
XVII, 284.

CATECHE
SIS PVERILIS.

RECOGNITA

A

PHILIPPO MELANTH;

*M. Hanns. Galt
hinc det*

VVITTEBERGÆ

EXCVDEBAT IOHANNES

CRATO

ANNO M. D. LVII.

*Van J. B. ...
Joh. G. S. W.
Schultheiss*

PHILIPPVS ME
LANTHON PIO LE
CTORI S. D.

TINAM TYPO-
graphi in deligēdis
materijs, quas edūt
diligentiores essent
ac non tantum sui
compendij, sed etiā
am publicæ utilita-
tis rationem haberent, præsertim in
edendis scriptis de doctrina Christia-
na. Extant aliorum libelli, qui hæc
elementa pietatis continent, quæ in-
itio pueris proponuntur in Cateche-
si, ut uulgo uocant. Cum autem pro-
fit, pueros ad unam, simplicem & si-
mitem doctrinæ formam adsuefieri,
optarim ex illis libellis eum tantum
uersari in manibus iuuentutis, qui
est locupletior cæteris. Nunc subin-
de alij noui nascuntur, non perinde
feliciter scripti. Hunc uero libellum
qui mei nominis titulo editus est,

A 2 prorsus

prorsus nollem esse publicatum. Et si enim inter scholasticos quædam de his elementis pietatis ferè in hanc sententiam differui, tamen nec scripsi ipse totum libellum, nec recognoui. Et quædam dicta sunt, quæ congruunt ad iuuentutem, quæ in pijs Ecclesijs uersatur, non inter aduersarios. Ideo optarim Brentium, qui & eruditione excellit & egregia pietate præditus est, si tamen uideret has pagellas ante editionem, limam adhibuisse, & quædam mutasse. Postquæ autem editus sine emendatione, cum abolere totum libellum non possim, duxi recudendum esse, & pauca quædam dicenda distinctius. Tenue scriptum est, quod si quis putabit utile esse pueritiæ, non prohibeo, quo minus utatur. Sed optarim in hoc genere aliorum legi uberiores libellos. Bene uale pie
Lector.

CATE=

CATECHE=

SIS.

Quid significat Catechesis.

VERBUM *græcum* *κατηχέω* est erudio seu doceo. Olim autem erant in Ecclesia non solum *Επίσκοποι* & Pastores, sed etiā *κατηχῆται*, quorum erat proprium munus erudire novitios, priusquam baptisabantur. Vnde Catechesis adhuc dicitur, quædam prima institutio, in qua compendio traditur summa Catechesis. *Εὐαγγελij*. Talis autem docendi ratio erat. Non solum proponebant *κατηχῆται* doctrinam, sed ab auditoribus reposcebant dictata, quod in docendo utilissimum est. Ita enim exploratis auditoribus, animadverti potest, quid quisq; intelligat, & errantes admoneri possunt. Et hæc ratio docendi, in qua dictata reposcuntur, proprie est *κατηχῆρ*, maximeq; prodesset in Ecclesia manere *κατηχῆρ*. re hanc consuetudinem, explorare rudiores, ut iudicia de necessarijs rebus formarentur. Prodest & illud, unam quandam simplicem & certam formam doctrinæ extare, & tenere certos

A 3 loquendi

DE DECALOGO.

loquendi modos, qui nihil habent ambiguitatis, & sunt consentanei scripturae, sicut & paulus praecipit Timotheo, ut conseruet ὑποτύπωσιν *sanae doctrinae*, id est, certam formam. Nam dissimiles & ambigui modi loquendi pariunt multas (cum alius aliud intelligit) dissensiones. Saepe etiam pariunt errores.

DECALOGVS.

Quid praecipit primum praecceptum?

A PTE orditur lex ab agnitione Dei. Nam primum praecceptum docet esse Deum, & requirere obedientiam, benefacere obedientibus & punire inobedientes. Ac simul tradit modum, quo Deus uult apprehendi, & cultum, quo coli. Docet enim Deum esse uerbo & aliquo ipsius testimonio apprehendendum. Ideo sic ait: Ego sum Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti. Quasi dicat: Ecce, hunc Deum agnosces & colas, qui tibi hoc uerbum proponit, & qui tibi proposuit testimonium de se, scilicet hoc ipsum opus, quod eduxi populum ex Aegypto. Ita & nos debemus apprehendere Deum uerbo, quod nobis datum est, & testimonio, scilicet, quia

DE DECALOGO.

cet, quia exhibitus est nobis Christus. Hunc Deum, qui est Pater Domini nostri Iesu Christi, agnoscere & colere debemus. Cultus uero sunt timor & fides, & perfecta dilectio. Est enim emphasis in particula, Deus tuus, id est, curans te. Zelotes, id est, qui non patitur alteri tribui gloriam Dei, non patitur alios Deos confingi aut inuocari. Visitans iniquitatem & c. hic requirit timorem. Rursus requirit fidem et dilectionem, cum ait: Faciam misericordiam diligentibus me. Sicut & alibi declaratur hoc præceptum: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde. Item: Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruias. Ita primum præceptum tradit et modum agnoscendi Dei, & ueros cultus. Suntq; uere & primi cultus interiores, timor, fides & dilectio. Et quia magis intelligi possunt hi motus timor & fides, ideo cum queritur quid præcipiatur primum præceptum, commodissimum est respondere, timorem Dei & fidem. Quomodo autem fides pariat dilectionem, alias dicitur.

Veri cultus.

Satisfaciunt ne homines huic
præcepto ?

A 4 Lex

DE DECALOGO.

Hac consolatione eriguntur mentes, & incipiunt credere & confidere Deo, quod sit nobis propicius. Agnoscunt igitur ipsius misericordiam, & statuunt nos respici, nos exaudiri. Ideo incipiunt eum diligere. Ita in his, qui agunt poenitentiam, sunt terrores, timor, fides, dilectio. Et haec obedientia tantum inchoata est, placet autem Deo, quia fide propter Christum sumus facti filij. Ita legis finis est Christus. Non enim potest fieri lex, nisi agnitio Christo, placet, quia credimus Christo. In hanc sententiam inquit Paulus: Lex stabilitur per fidem. Sed de hac inchoata obedientia infra iterum dicendum erit, nunc attigi tantum, ut consideretur, quatenus obediant pijs huic legi. Oportet enim pios habere inchoatam obedientiam in cordibus, nec satis est huic Praecepto, nosse, & profiteri ea quae docet Symbolum, & observari externam disciplinam, in cultu huius Dei, quem praedicat Euangelium. Haec obedientia est civilis disciplina, qualis esse etiam potest in Hypocritis. Sed oportet in corde uerum timorem, ueros pauores, & rursus ueram fidem & consolationem existere. Et qui sic agnoscunt Deum, ut apprehendant eum per hoc signum, quod nobis propositum est, id est, per Christum, & per hoc

A S uerbum

*Uita dicitur
in regno
uoluntatis
uati.*

*non dicitur
potest in*

*huc scriptum
est, cum dicitur*

*quem homo in uerbum et reuera tum hoc signum
dicitur dicitur sed proteru, apprehendere posse, sed
No: homo non dicitur tunc qd dicitur sine spiritu sancto
acquiescere non potest, hoc enim caret spiritus sancto
est uerum apprehendit, tamen non, spiritus sancto, sine*

DE DECALOGO.

uerbum nobis datum, hi uere agnoscunt Deum,
quemadmodum monemur in hoc præcepto.

Quæ sunt peccata contra pri-
mum præceptum?

Gradus multi sunt, sed omnes pugnant cum
timore aut fide.

I. Primus gradus est Epicureorum, uidelicet esse
æ Deo. æ Deo, negare quod sit Deus, aut quod sint ei cu-
ra res humane.

II. Secundus est Idolatrarum, tribuere creatu-
ris honorem Dei, uidelicet omnipotentiam, inuo-
cationem &c. Sicut Gentes fingebant esse mul-
tos Deos, & nunc sancti inuocantur.

III. Tertius est Iudæorum, Mahometistarum &
omnium hæreticorum, qui non apprehendunt
Deum iuxta uerbum Dei propositum, sed fin-
gunt sibi suos Deos, contra uerbum Dei. Item,
confidunt certis ordinationibus contra ordina-
tionem & mandatum Dei.

III, Quartus est Magicorum, qui faciunt pacta
cum Diabolo, credunt Diabolo contra mandatum
Dei. Item confidunt certis ordinationibus con-
tra ordinationem & mandatum Dei.

V. Quintus est eorum, qui alligant Deum ad
certas statuas humane autoritate positas, aut
etiam

DE DECALOGO.

etiam uim ipsis statuis tribuunt. Nam Esaias docet, credendum esse, quod in omni loco pariter exaudiat Deus, agentes poenitentiam. Item, impietas est, alligare Deum humana autoritate ad certas statuas, aut certa opera, humana autoritate excogitata.

Sextus est Hypocritarum, qui, quamuis non sunt palam ^{et} Deo, tamen uiuunt in carnali securitate, & contemnunt iudicium Dei, nec habent uerum timorem Dei. Item, magis diligunt opes aut uoluptates, aut gloriam, quam Deum. Item non agnoscunt, quod Deo debeatur gratitudo & obedientia, quia sit Creator, & quod fruimur eius beneficijs. VI.

Septimus est desperatio & odium Dei, quem admodum Saul desperat, & cum uidit se abiectum, irascitur Deo, & odit Deum. VII.

Octauus est impia fiducia propriae iusticiae coram Deo, ut Pharisei illius Luc. 18. Nam Hypocrite dupliciter peccant. Non intelligunt iudicium Dei aduersus peccatum. Itaque non uerè timent Deum. Rursus etiam transferunt gloriam, quam debebant Christo, in propria opera & propriam dignitatem. VIII.

Nonus, dubitatio perpetua in animis, an exaudiamur, an Deus respiciat nos, an Deus uelit nobis IX.

DE DECALOGO.

nobis ignoscere. Huic dubitationi repugnant sancti, & fide se erigunt. Sed in impijs manet dubitatio & diffidentia, quæ & ipsa gignit contemptum & odium Dei, quia imaginatur Deum aut ociosum esse, aut iniquum, crudelem, qui tot modis affliget hanc naturam infirmam, nec uelit eam liberare.

X. Decimus est impatientia. Nam Deus subiecit humanam naturam afflictionibus. Quare Patientia est obedientia erga uoluntatem Dei.

Impatientia. = E contra, impatientia est, repugnare uoluntati Dei, & irasci Deo, & crudelitatem aut iniusticiam Dei tribuere. Ac diligenter meminerimus impatientiam esse peccatū, contra primum præceptum, iuxta illud: Irascimini & nolite peccare. Nam hæc admonitio in magnis doloribus prodest, ut discamus dolori & iracundie repugnare. Etsi autem erumpunt etiam sanctis interdum hi affectus, tamen hi repugnant eis, & subijciunt se uoluntati Dei.

XI. Undecimus, negligere & contemnere uerbum Dei, deficere à uera doctrina, seu metu, ut Petrus deficiebat, seu propter scandala hominum gratiam, seu quascunq; alias causas.

XII. Duodecimus, fiducia proprie potentie & sapientie, ut Sennaherib confidebat sua potentia

*quæ euerat
se euerat
aduentu dum acta uoluntate.*

DE DECALOGO.

se euersurum esse regnum Iudaicum, nec curabat auxilium Dei, nec petebat. Denique generaliter peccata sunt contra primum mandatum omnis contemptus Dei, uidelicet deficere à Deo, & contra mandata Dei facere, atque ita preferre creaturas Deo. Quare in omni peccato simul inest uiolatio primi præcepti. Nam omnis inobedientia est contemptus Dei, seu deficere à Deo.

E regione colligantur bona opera primi præcepti. Credere omnes articulos fidei, nec assentiri Epicureis, Idolatris, Mahometistis, Hæreticis, non tribuere sanctis honorem Dei, non inuocare sanctos, non alligare Deum ad certas statuas. Non facere pacta cum Diabolo, non confidere observationibus contra ordinationem diuinam. Habere uerum timorem Dei, & ueram fiduciam erga Deum, propter Dominum nostrum Iesum Christum, Diligere Deum, hoc est, agnoscere, quòd Deo debeatur gratitudo & obedientia, quia sit Creator, quia fruamur beneficijs eius, quia per Filium suum nos redemerit &c. Ac propterea non esse faciendum contra mandatum Dei, propter uoluptates, opes, gloriam aut ullam creaturam. Non habere fiduciam, propriæ iusticiæ, sed petere misericordiam,

DE DECALOGO.

rit. &c. Item, Si uis in uitam ingredi serua man-
data.

Secundo accedunt & poenae temporales.
Estq; primo praecipuo peculiaris comminatio ad-
dita, puniens in tertiam & quartam generatio-
nem &c. Quod enim dicit, uagari poenas per
multos, intelligatur de temporalibus. Itaq; ma-
gnitudo poenarum commonefaciat nos, ut fugia-
mus idolatriam & impios cultus, & conemur
obedire huic praecipuo. Et extant exempla, ubi
Deus propter peccata maiorum deleuit et ipsos
& posteros. Vt Saul cum tota posteritate dele-
tus est. Propter idolatriam Salomonis regnum
Israël distractum est, & secuta perpetua discor-
dia duorum regnorum, & impij cultus in Israel
instituti sunt, Ita unum peccatum peperit & in-
finitas calamitates & infinita peccata. Haec ex-
empla recitantur, ut magnitudinē irae Dei aduer-
sus peccata cōsideremus, & Deū timeamus. Hor-
rendum est. n. poenas uagari per multos propter
unius peccatū. Ita unus fit reus exitij multorum.

Sed obijciēt aliquis: Filius non portabit ini-
quitatem patris, haec comminatio minatur filijs
propter maiorum delicta, ergo est iniusta? Re-
spōdeo ad maiorem: Maior debet intelligi de iu-
dicio magistratus. Is tantum autorem delicti de-
bet pu-

Poenae

DE DECALOGO.

bet punire, non alios. Sed hac regula non teneatur Deus. Et sicut humanus captus non uidet, quantum mali sit in contemptu Dei, imo hoc peccatum ducit esse honestissimum. Ita Deus sancit poenam supra humanum captum, & ipsius decretum eò est iustum, quia ipse decreuit. Deinde & hoc addendum est, poena aeterna non infligitur, nisi propter proprium peccatum. Sed poenae temporales uagantur per plures. Sic Ezechiel docet de Euangelio, quod tradit exceptionem huius sententiae legis. Ezechiel enim accommodat sententiam illam ad iudicium spirituale, filius non portabit iniquitatem patris, uidelicet si intelligatur de aeternis poenis. Hæc enim est propria Euangelij doctrina, quod Deus remittat peccata agentibus poenitentiam. Item quod nemo aeterna poena puniatur, nisi propter proprium peccatum. Item, quod etiam temporales poenas mitiget Deus propter poenitentiam. Itaque has duas interpretationes hic obseruemus, uidelicet alteram de poenis temporalibus alteram de exceptione Euangelica, uidelicet comminatio est uera, & manet in mundo, sed excepti sunt illi, quos eximit Euangelium, scilicet, qui agunt poenitentiam. Impijs uero hæc comminatio non est abolita, lex Dei est aeterna.

Quare

DE DECALOGO.

Quare & hæc sententia aduersus impios manet
& durat omnibus temporibus. Ideo punit Deus
mundum erroribus, bellis, dissipationibus rerum
publicarum, & alijs ingentibus calamitatibus,
præcipuè propter peccata contra primam ta-
lam.

Quæ est promissio addita pri-
mo præcepto.

PROMISSIO est in his uerbis: Faciens miseri-
cordiam in millia diligentibus me. Vt enim Ido-
latris minatur pœnas, ita & contra pro ueris cul-
tibus promittit ingentia beneficia, sicut pacem,
uictorias, defensionem, fertilitatem, foelicitatem
in consilijs & rebus gerendis. Sed de promissio-
nibus legalibus hæc quatuor moneri oportet.

Primum, quomodo contingant præmia, cum pro-
missiones sint conditionales, & legi non satisfia-
at. Secundum addi debet doctrina Euangelij de
cruce et spiritualibus præmijs. Tertium quo or-
dine petenda sint præmia corporalia. Quartum
quod expectatione præmiorum sit exercenda fi-
des.

DE PRIMO.

Promissiones legis sunt conditionales, dan-
tur enim præmia pro nostra obedientia. Quan-

B quam

DE DECALOGO.

quam autem re ipsa nemo legi satisfacit, tamen, quia Deus approbat inchoatam obedientiam propter Christum, ideo etiam præmia dat pro illa obedientia, sicut clare inquit Christus: Merces uestra copiosa est in cœlis.

DE SECUNDO.

Premia. Euangelium interpretatur legem, docet enim de cruce, uidelicet in hac uita pios affligi, & tamen post hanc uitam habituros esse præmia. Præterea in hac uita docet contingere pijs præmia spiritualia, & quædam corporalia, quia Deus uult etiam in hac uita conseruare Ecclesiam.

Ex lege hoc argumentum sumitur: Iustum est, ut pijs dentur præmia, impijs pœnæ. Pij sunt subiecti cruci, Ergo iniuste affliguntur. Hic respondendum est ad maiorem: Maior est sententia legis, quam postea Euangelium interpretatur, quod docet ordinationem Dei esse, ut differantur præcipua præmia & præcipua pœnæ. Præterea docet ideo pios in hac uita subiectos esse cruci, quia adhuc habent reliquias peccati, quas oportet per mortem aboleri, tametsi sunt imputatione iusti. Quanquam igitur sancti in hac uita subiecti sunt cruci, tamen afficientur præmijs post

DE DECALOGO.

post hanc uitam, Præterea multa etiam redduntur in hac uita. Et quanquam lex non satis clarè concionatur de spiritualibus præmijs, tamen ex Euangelio discamus proposita esse pro bonis operibus præmia spiritualia, quæ etiam in hac uita contingunt, uidelicet incrementa plurimarum uirtutum & donorum, sicut Augustinus inquit: Dilectio meretur augeri dilectionem. Et docet idem parabola de negociantibus in Euangelio. Promittit Christus & corporalia præmia, cum inquit: Primum querite regnum Dei, et cætera adijcientur uobis. Item, Accipietis centuplum, sed cum persecutione. Et Paulus: Pietas habet promissionem presentis uitæ & future. Quia enim Deus in hac uita etiam uult conseruare Ecclesiam, addit etiam corporalia præmia. Huc pertinet historia Davidis, Ezechie, & similium Regum, qui gloriosis uictorijs ornati sunt aduersus idolatras, sicut promittit Deus: Glorificantes me glorificabo.

*idololatras
uictos*

DE TERTIO.

Deus iussit peti & expectari etiam corporalia præmia. Sed modum, quo daturus est Deus nos præscribere illi non debemus. Item gradus seruandi sunt, ut gloriam Dei pluris faciamus

B ij mus

DE DECALOGO.

*Non dicitur
ab ipso*
mus quam nostram utilitatem. Quare non debe-
mus à Deo deficere, etiamsi differt, aut non uide-
tur dare præmia. Non enim in totum remouen-
da est mentio præmiorum, sed gradus seruandi
sunt. quia constat mandatum Dei esse, ut præmia
ab ipso petamus.

DE QUARTO.

Etiam corporalia præmia ideo proponun-
tur, ut earum expectatione fides exerceatur.
Quare recte discamus uti his promissionibus.
Nam hæc expectatio præmiorum corporalium
fit cultus Dei, cum fide & suo loco petuntur &
expectantur, sicut Psalm. ait: Inuoca me in die
tribulationis, & eripiam te, & glorificabis me.
Ut autem intelligi possit, quomodo exerceatur
fides, primum humane mentis cæcitas conside-
randa est. Adeo enim non cernit mens huma-
na præsentiam Dei, ut somniet casu euenire bo-
na & mala, nec sentiat Deum pœnas infligere,
aut bona dare. Hac caligine & his tenebris op-
pressæ sunt humane mentes. Ideo Deus ut hunc
errorem euellat ex animis nostris, proponit pro-
missiones & comminationes. Et sæpe inquit se
dare bona, ut agnoscamus ipsius beneficia esse.
Cum audis hanc promissionem: Date, & dabi-
tur uobis

DE DECALOGO.

tur uobis, interroga tuum animum, an uerè ex-
pectet bona à Deo. *Obstrepit enim humana infir-
mitas, & clamat se nescire, an consilio Dei cer-
ta bona nobis contingant, sed casu potius sine
delectu obijci uidentur bona & mala, pijs &
impijs. Primum igitur fides est cultus Dei, &
opus primi præcepti, statuere, quod bona & ma-
la contingant consilio Dei, quod Deus puniat,
quod iuuet. Hic primus fidei gradus est, quem in
his promissionibus exercere debemus. Deinde
accedant & alij gradus. Etsi enim dictum est:
Date, & dabitur uobis, tamen mens tua recla-
mat, & disputat, Deum non tantifacere hoc tu-
um opus, ut propterea aliquid det, præsertim
cum alioqui etiam indignus sis & peccator. Et
hæ sunt causæ, cur tales promissiones minus mo-
ueant plurimos homines, quia alij cogitant sim-
pliciter casu euenire bona & mala, alij cogi-
tant Deum non tantifacere nostra opera, ut red-
dat præmia, ita duplex est impietas. Econtra
igitur erudiendus est animus, cum audit hanc
promissionem: Date, & dabitur uobis, primum
ut uere statuatur, bona nobis à Deo dari & non
contingere casu. Secundus gradus fidei est pro-
priè Euangelicus. Statuendum est enim quod
hæc nostra obedientia non placeat propter pro-
priam*

B ij priam

repugnat

~~contra~~

DE DECALOGO.

pram dignitatem, sed placeat in his, qui fide re-
conciliati sunt propter Christum. Quare Deus
certo promissionem suam seruaturus est. Hæc fi-
des, quæ sentit diuinitus dari bona, item quæ sen-
tit Deo placere nostrum opus propter Christum
inuitat certè, ut demus libentius, & expectat ui-
cissim à Deo bona, ita opus nostrum sit quoddam
sacramentum, quod admonet nos diuinæ promif-
sionis. Quare & tales promissiones diligenter
inculcandæ sunt animis, & ipsorum operum uti-
litas intelligenda est, & in ipsis operibus
fides se exuscitat ac lucet. Quare & si pe-
tuntur corporalia bona, tamen quia fide Deus
agnoscitur, & hæc suo loco petuntur, talia ope-
ra sunt spirituales cultus Dei, sicut docet senten-
tia Psalmi, supra citata.

Quidam indocti cum non docent petere cor-
poralia, tollunt magnam partem cultuum Dei,
scilicet inuocationem & exercitia fidei in com-
muni uita. Imo sciendum est, totam uitam
corporalem & omnia negocia & pericula, de-
bere esse occasiones inuocationis & exercendæ
fidei. Et quanquam uita corporalibus subiecta
est afflictionibus, tamen ipsam quoq; curat &
gubernat Deus, ut conseruet Ecclesiam. Ideoq;
plene sunt talium exemplorum historie Gene-
sis &

DE DECALOGO.

nesis & Regum, quæ ob hanc ipsam causam nobis prepositæ sunt, ut intelligamus similia pericula gubernari à Deo, & similiter à nobis requiri inuocationem, iuxta illud: Commenda Deo viam tuam, & ipse faciet. Hæc in genere de comminationibus & promissionibus in toto Decalogo scire prodest.

DE SECUNDO

Præcepto.

APTISSIMUS ordo est præceptorum, Primum enim docet de interiore cultu mentis. Secundum de significatione externa, quæ fit inuocatione et docendo. Nam hi sunt primi cultus exteriores. Est autem propter breuitatem negatiuè positum & prohibet abusus diuini nominis. Ergo è regione querendum est, quos bonos usus præcipiat.

Quos bonos usus diuini nominis præcipit?

Sex, uidelicet, inuocationem, gratiarum actionem, glorificationem, confessionem, doctrinam, finem iusiurandi. Inuocatio oritur ex fide, quia enim credimus, quòd sit Deus, quòd exaudiat, quòd uelit saluare, ideo inuocandus est.

B 4

Disca

DE DECALOGO.

Dis camus igitur hoc loco præceptum Dei esse, ut inuocemus & exoremus ipsum. Et hunc cultum inter summos esse, quem soli pijs præstant.

Quomodo fit hoc præceptum.

NON potest fieri sine agnitione Christi, quia in inuocatione obstrepit nobis indignitas nostra, & cōscientia agnoscens peccata sua, non audet sperare & petere bona à Deo. Ideo necesse est scire, quod propter Christum Pater sit propicius, & ignoscat nobis, quod propter ipsum certò exaudiamur, & quod ipse sit pontifex, qui interpellat pro nobis, & nostras preces offert Patri. Hæc fides in Christum in oratione addenda est, ita & hic uidemus, legem non fieri sine Christo.

Gratiarum actio est externa professio, quæ etiam oritur ex primo præcepto. Nam supra præcipitur, ut mens agnoscat Deum esse Creatorem, Salvatorem & autorem omnium bonorum, Ac propterea deberi ei gratitudinem & obedientiam. Hic igitur præcipitur externa prædicatio beneficiorum Dei, ut alios inuitemus, & ipsi sentiant Deum esse Creatorem, Salvatorem, autorem beneficiorum, et incipiant eum timere, et illi credere.

Glori-

DE DECALOGO.

Glorificatio est, uitare blasphemias & scandala, & referre omnes actiones eò, ut exempla nostra praeluceant alijs, inuitent eos ad pietatem, ornent gloriam Dei, reddant gratiorem & commendatiorem doctrinam, sicut precipit Christus: Luceat lux uestra coram hominibus.

Glorificatio.

PECCATA CONTRA secundum preceptum.

Omittere inuocationem Dei, & gratiarum actionem.

I.

Inuocare idola & sanctos.

II.

Falsam doctrinam spargere aut defendere, & ueram deprauare, calumniari, obscurare.

III.

Impios cultus instituire aut retinere.

III.

Non confiteri ueram doctrinam, cum interrogamur.

V.

Non docere Euangelium, ubi postulat uocatio.

VI.

Non consulere ambigenti Ecclesie, nec dijudicare ambiguas controuersias, si postulet uocatio. Nam hoc est precipuum Episcoporum officium, curare, ut dijudicentur ambiguae controuersie. Nam dubitatio est horribilis carnificina conscientiarum, & parit desperationem & impietatem.

VII.

B

v

Pugnans

DE DECALOGO.

VIII. **Blasphemie.** Pugnans cum hoc præcepto & blasphemie, maledicta aduersus Deum, quæ sunt uaria, ut sermones Epicurei, quibus impij & securi superbe derident Deum, & iudicant Euangelium esse fabulosum. Item maledicta Hypocritarum aduersus uerum Deum, & ueros cultus Dei, ut impie uoces Pharaonis & Rabsacis, & Phariseorum aduersus Christum & Apostolos. Item maledicta desperantium. Deniq; omnes sermones, quibus concutitur fides in infirmis, & deformatur gloria Dei, sicut hoc tempore homines callidi sæpe alienant animos hominum ab Euangelio calumnijs artificiose excogitatis.

IX. **Periuria.** Violant secundum præceptum & periuria, primum quia utuntur nomine Dei, cum peccent, prætextu nominis diuini conantur tegere peccata. Secundo, cum Deus ibi tanquam testis inuocetur, periurus lædit gloriam Dei, quia quantum in ipso est, Deum facit falsum, testem. Tertio periurus clare profitetur se contemnere iudicium Dei, quia iurans imprecatur sibi iram Dei, si fallat. Cum igitur sefellit sciens ac uolens palam contempsit iudicium Dei. Hunc manifestum contemptum & Deus punit, & debent leges magistratum punire. Cum igitur tam multa peccata sint in periurio, consuetudo sæpe

DE DECALOGO.

Sæpe iurandi sine magna causa & graui delibe-
ratione ualde periculosa est.

Violant hoc præceptum & execrationes,
quia in his inuocatur Deus contra suum manda-
tum, ut noceat alijs. Hic abusus quam fit flagitio. **.X**
sus, clarius perspici potest, si consideretur quam **Execratio**
multa peccata sint in execratione. Primum est, **nes.**
irreuerentia. Nam nuncupare Deum, est inuo-
care Deum. Est autem Deus serio & magna
reuerentia inuocandus. Ita & nomen appellan-
dum est serio & reuerenter. Plerunq; effun-
dit execrationes uanitas quedam aut iracundia
sine reuerentia. Secundo, Deus non est inuocan-
dus, ut noceat illis, quos præcepit à nobis amari.
Iam in illis uulgaribus execrationibus inuoca-
tur Deus contra mandatum suū, ut noceat illis,
quib. debemus bona precari. Propheta interdū
exerceantur ac maledicunt, sed tantum blasphema-
mis & obstinatis, qui non desinunt persequi ue-
ram doctrinam & ueros cultus, in re tanta fit
serio imprecatio seu execratio. Et magnitudo
huius exempli admoneat nos, ne transferamus
execrationes ad uulgaria negocia, quia in usu te-
merario recidunt in caput eius, qui abutitur no-
mine Dei. Violant secundum præceptum &
mores mali omnium, quorum exempla nocent
alijs. Item deformant Euangelium. **AN**

xi
motus
nati.

DE DECALOGO.

An liceat iurare Christianis?

*Rationem
conferat
p. 1. ca.*

Respondeo: Concessum est Christianis iusiurandum. Id primum exempla ostendunt, quia Paulus aliquoties iurat, ut 2. Corinth. 1. Ego testem Deum inuoco aduersus animam meam &c. Et Hebre. 6. Omnis controuersiae finis est iusiurandum. Et Lex inquit: In nomine Dei tui iurabis. Cum igitur Lex docet iurare & extant exempla, constat, quod liceat dare iusiurandum. Sed hic obijcitur dictum Christi Matth. 5. Ego autem dico uobis, non iurare omnino &c. Respondeo simplicissime: Necessse est ἡ ἑρμηνεία in Matthaeo non ita acerbè intelligi, ut tollat & dissipet iudicia & Respub. quia Euangelium manifeste approbat in alijs locis politias & iudicia. Quare tota illa concio Christi loquitur de priuata cuiusq; mundicie, non loquitur de politijs & negocijs uocationum. Improbat igitur iuramenta, quae sine uocatione dantur, & sine mandato magistratus. Interim non prohibet iuramento uti, quod defert magistratus, aut quo uti cogit uocatio, ut Paulus iurabat propter uocationem. Imo ex alijs scripturae locis & exemplis discamus iuramentū ἐπικατὸρ, aut quod fit uocante uocatione, licitum esse. Euangelium enim non abolet politias & iudicia. Est autem iuramen-

DE DECALOGO.

iuramentum uinculum iudiciorum & politica-
rum. Sicut ad Hebræos clarè dicitur: Omnis con-
trouersia finis est iusiurandum. Ergo Euangeli-
um etiam talia iuramenta concedit. ^{Iuramenta} Quare iu-
ramenta delata a iudice, uel facta propter uoca-
tionem, sunt concessa, & sunt cultus Dei, iuxta
illa uerba legis: In nomine Dei tui iurabis. Econ-
tra, sine causa iurare, est abusus nominis Dei,
quia nomen Dei inuocatur sine reuerentia. Hunc
abusum Christus uult tollere, ideo addit, quod
amplius est, à malo est, id est ab, irreuerentia, ui-
delicet, cum iuratur sine causa, sine uocatione, si-
ne mandato. Alij respondent, Christum non pro-
hibere simpliciter iuramenta, sed iuramenta fa-
cta non per nomen Dei, quia honos Dei non est
transferendus ad creaturas. Nam in iuramento
tribuitur Deo, quòd sit iudex & inspector cor-
dium. Tribuitur etiam potentia puniendi. Hæc
non sunt tribuenda creaturis.

Quæ est comminatio addita
huic præcepto?

EXPRESSA comminatio est, scilicet, Qui
uanè usurpauerit nomen Dei, hunc non habebit
Deus infontem. Propter hoc dictum: Deus
conseruat in hoc mundo pœnam periurij. Estq;
hæc

DE DECALOGO.

hæc uox testimonium, quòd Deus periuros puniat multis magnis calamitatibus, etiam cum magistratus non punient eos. Ideo omnes historiæ plenæ sunt exemplorum, quæ testantur tristes exitus fuisse, illorum, qui iusiurandum aut fœdera uiolauerunt. Et sunt infinitæ sententiæ scriptorum de pœna periurij, ut apud Tibullum:

*Ah miser & si quis primo periuria celat,
Sera tamen tacitis pœna uenit pedibus.*

Huiusmodi sententiæ sunt acceptæ à patribus & comprobatæ experientia. Deniq; sunt uox Decalogi. Cum igitur huic secundo præcepto annexa sit comminatio, sciamus semper in iuramento contineri duas res. Altera est, quòd Deus citatur testis. Altera est, quòd iurãs imprecatur sibi pœnam. Ideoq; inuocat Deum, ut puniat fallentem. Hæc enim est sententia cuiuslibet iusiurandi: Inuoco Deum ac peto, ut si fallo, uerè me puniat. Et hac ipsa forma olim concipiebantur ἄρκτοι in fœderib. Est igitur duplex peccatum in periurio, scilicet, quòd Dei gloria leditur, cum citatur tanquam falsus testis, & quòd periurus contemnit Deum, nec putat fore ultorem. Hanc horrendam impietatem sciamus non fore impunitam, & iuraturi toto pectore metuamus illam imprecationem, & sciamus

mus

DE DECALOGO.

mus haud dubiò ratam fore, propter hoc testimo-
nium secundi præcepti. Quare magna religio-
ne seruentur iuramenta. Præterea sciendum est
Deum hic minari pœnas, non solum periuris, sed
etiam blasphemis, sicut exempla testantur publi-
cas blasphemias, ut Rabsacis & similium, mani-
festis pœnis statim punitas esse. Sic & Cherin-
thum balneæ oppresserunt, cum ibi contumelio-
sos sermones diceret in Christum. Ut autem com-
minatio proposita est blasphemis & periuris,
ita econtra intelligatur promissio proposita ijs,
qui ornant gloriam Dei, sicut in libro Regum dicitur:
Glorificantes me glorificabo. Quare
Deus haud dubiò iuuat pios, qui blasphemias pro-
hibent, qui pios cultus defendunt, & tollunt im-
pios cultus. Item, qui periuria puniunt, item, qui
reuerenter seruant iusiurandum. Quare & He-
siodus dixit: ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετοπίσει
ἀμείνων.

Debent ne Magistratus punire periuria?

PERTinet ad officium magistratum puni-
re periuria. Et ratio in promptu est. Ma-
gistratus debet tueri omnia vincula societatis
& iudicio:

DE DECALOGO.

Et iudiciorum. Iuramentum est præcipuum uinculum politici status, Ergo eius autoritas maxime defendi debet per Magistratus. Quare omnium gentium leges constituerunt supplicia inperiuros. Et Lex XII. Tabularum laude dignissima est, quæ falsum testem de saxo Tarpeio deijci iubebat. Porro hæc ratio de Magistratu sumitur tantum à corporali necessitate, ideo alia ratio, quæ sumitur à gloria Dei, addenda est. Nam Magistratus non tantum est defensor corporis, sed etiam gloriæ Dei, quod ad externam disciplinam attinet. Tenendum est igitur hoc Argumentum: Magistratus est custos totius legis, quod ad externam disciplinam attinet, sicut Paulus inquit: Lex est posita iniustis, prophanis &c. Ergo debet punire delicta externa aduersus omnia præcepta. Puniat igitur & periuria & alias contumelias externas nominis diuini, uidelicet, Epicureos sermones, atroces execrationes, & tollat idolatrias & cultus, quos intelligit esse impios. Item puniat hereticos serentes falsa & impia dogmata, postquam res à pijs & doctis ritè iudicata est. Hæ poenæ omnes sunt officia huius præcepti, & habent exemplum in lege, Leuit. 24, Qui blasphemauerit nomen Domini, morte morietur.

Am

DE DECALOGO.

An illicita iuramenta sint seruanda?

ILLICITA iuramenta intelligi debent, in quibus promittitur aliquid quod est peccatum, aut sine peccato præstari non potest. Ut si quis promitteret sciens se facturum iniustam caedem.

Talia iuramenta non sunt seruanda. Primum autem peccat iurans de re illicita, quia Deus non uult autoritate sui nominis fieri quod prohibuit. Deinde maius peccatum est præstare talia iuramenta, sicut Herodes simulauit se coactum iureiurando, interficere Iohannem. Hinc facile est iudicium de uotis Monachorum. Irrita sunt uota, in quibus herent impie opiniones, quæ ledunt gloriam Christi, & transferunt beneficium Christi in opera ab hominibus excogitata, uidelicet, cum fingunt Monasticas ceremonias esse cultus Dei, qui mercantur remissionem peccatorum &c.

Vota monastica.

DE TERTIO PRÆCEPTO.

Quid præcipit tertium præceptum?

OBSERVATIONEM sabbati, hoc est, conseruationem ceremoniarum, quæ sunt diuinitus traditæ

DE DECALOGO.

tus traditæ. Sabbatum enim institutum fuit cau-
docendi. Ideo lex disertè inquit: Sanctificabis
diem Sabbati, id est, in res sanctas collocabis, ui-
delicet ad celebrandas publicas cæremonias, &
audiendum uerbum Dei. Hæc sunt uera opera
Sabbati. Item iam diligenter considera ordinem
præceptorum primæ tabulæ. Primum præce-
ptum concionatur de cultibus interioribus, de ti-
more, fide & dilectione Dei. Secundum de exter-
na protestatione, scilicet, inuocatione. Tertium
de cæremonijs & usu cæremoniarum, scilicet,
quod conseruandæ sint propter ministerium uer-
bi. Oportet enim existere aliquas cæremonias
quæ sunt notæ & testimonium uerbi Dei. Non
poterat magis concinnus ordo excogitari.

Est ne abrogatum præceptum
de Sabbato?

RESPONDEO: Genus quod in hoc præce-
pto continetur, non est abrogatum, quæ quidem
est principalis sententia huius præcepti, & con-
tinet causam finalem institutæ speciei, Species
uero est abrogata, hoc est, semper Deus requi-
rit conseruationem cæremoniarum, sicut eas præ-
cipit. Prodest autem aliquos esse certos dies
destinatos cæremonijs, & ministerio uerbi.

Hoc

DE DECALOGO.

Hoc genus est immutabile, & est principalis sententia huius præcepti. Sed species, uidelicet, ut septimus dies obseruetur, abrogata est, quia Christiani sunt liberi à ceremonijs Mosais. Interim tamen genus, quod in hoc præcepto requiritur, est morale. Ac propterea quod ad hoc genus attinet, Christiani tenentur hoc præcepto, Quia Deus præcepit omnibus hominibus, ut suum officium singuli conferant ad conseruationem publici ministerij. Ita quidem eruditè dicunt: Tertium præceptum, quod ad genus attinet, est morale & perpetuum, sed quod ad speciem attinet, id est, septimi diei obseruationem, est ceremoniale. Et de hac ceremonia iudicandum est, sicut de cæteris ceremonijs Iudaicis. Ergo peccant, qui contumaciter negligunt publicum ministerium & ceremonias diuinitus institutas. Primum, quia nolunt uti beneficio Dei, quia Deus ibi nos erudiri & exerceri uult. Deinde, quia officium suum non conferunt ad conseruationem publici ministerij. Prostrimo, quia exemplo suo alios abducunt à ceremonijs, & minuunt earum reuerentiam. Hæc peccata non sunt extenuanda, Ideo docendi sunt homines de obseruatione huius præcepti. Sed quoniam

DE DECALOGO.

Euangelium non alligat nos ad diem certum, piæ conscientie erudiendæ sunt, ut sciant non esse peccatum sine contemptu & extra casum scandali aliquando non interesse publicis ceremonijs. Iudæi enim habuerunt præceptum diuinum de die & de opere. Nos habemus præceptum diuinum de opere, sed non habemus præceptum de die certo. Contemptus est autem, si quis nunquam aut raro intersit. Nam is aut contemptu doctrinæ aut aliquo doctrinæ odio abest. Scandali casus uarij sunt, sed præcipuus est, si quis suo exemplo noceat alijs.

PECCATA CONTRA hoc præceptum.

- I. Contemnere ministerium Euangelij. Nunquam aut raro audire Euangelium.
- II. Non uti sacramentis.
- III. Contumelia afficere sacramenta, eaq; uel omnino ex Ecclesia tollere, uel conferre ad impios abusus, ad quæstum aut impietatem. Sicut Missæ ad quæstum turpem & impietatem collocatæ fuerunt.
- III. Abolere ministerium uerbi, aut in docendo negligentem esse, & c.
- V. Instituire impias ceremonias, quæ obscurant ueram

DE DECALOGO.

ueram doctrinam, & officiunt uero ministerio.

Dies festos conferre in conuiuia & ludos, non ad piam meditationem. Sicut enim publicas ceremonias, & Euangelium festo die publice audire debemus, ita præstandum est, ut sobrii & apti simus ad piam meditationem.

VI.

Abducere alios exemplo à publicis ceremonijs, & præbere occasionem, ut leuius de eis sentiant.

VII.

Operas, quæ impediunt ministerium uerbi, & ceremoniarum, die festo contumaciter exercere.

VIII.

Abolere ministerium uerbi, uel quia ministri indigne tractentur, uel quia eripiatur uictus ministris.

IX.

Abolere studia utilia ad conseruationem ministerij.

X.

OPERA HVIVS

præcepti.

Ministerium uerbi Dei, & sacramento uti, tanquam summa dona Dei magnificare, conferre studium ad ea intelligenda, ornanda & conseruanda. Inuitare exemplo alios, ut rectius & honorificentius de ministerio publico sentiant.

I.

C 3 Iuxta

DE DECALOGO.

II. *Iuxta uocationem prestare diligentiam in docendo & c. & conseruare doctrinae puritatem.*

III. *Publicas conciones frequenter audire, pie uti sacramentis.*

III. *Retinere ueros usus ceremoniarum, nec contaminare eas impijs opinionibus, aut conferre ad quæstum.*

V. *Dies festos conferre ad publici ministerij celebrationem. Item in piam meditationem, & exempla, quæ inuitent alios ad pietatem. Itaque Christus non uiolauit sabbatum curandis ægrotis, quia illa opera non impediabant ministerium. Imò erant testimonia, quibus ornabatur et confirmabatur Euangelium. Fuerunt itaque propria & uera Sabbati opera.*

VI. *Tueri ministros Euangelij. Item studia quæ profunt ad conseruationem ministerij.*

Hæc sunt uera opera huius præcepti, quorum magnitudinem pios intelligere conuenit.

Violaruntne Machabæi Sabbatum pugnando?

*CVM Christus inquit: Magis uolo misericordiam, quam sacrificium, docet officia dilectionis superiora esse ceremonijs. Ergo in casu
ubi non*

DE DECALOGO.

ubi non simul poterant seruari ocium Sabbati, et necessaria defensio populi, magistratus recte fecit, quod pugnavit, praesertim cum defenderet non solum corpora civium, sed ipsum ministerium. Est autem defensio ministerij opus sabbati. Proinde necessaria officia dilectionis anteferenda sunt ceremonijs, sed ita, ne ceremonia penitus aboleatur, Et officium illud dispensationem, non abrogationem legis habeat, et ceremonia alio tempore conseruetur. Ita homines occupati rebus administrandis necessaria officia dilectionis anteferant ceremonijs. Magistratus cum propter caeremonias in aliquo necessario casu negligit officium, peccat. Et tamen ipse quoque alio tempore caeremoniam conseruet. Haec dijudicatio nam facilius est nobis, postquam ex Euangelio scimus aliquam concedi libertatem de die. Excusat Christus discipulos, cum uellerent spicas, quia faciebant opus dilectionis, et tamen tale, quo non impediatur ministerium uerbi. Talia officia, quae non sunt mali exempli diebus festis, non sunt reprehendenda, modo ut ministerio publico suum honorem tribuamus.

ALIA QVÆSTIO.

C 4

Quid

DE DECALOGO.

Quid sentiendum est de ordinationibus Ecclesiasticis?

REGULA tenenda est, quæ extat apud Esaiam, & à Christo repetita est.

~~Nullum opus esse cultum Dei, quod Deus non precipit suo uerbo.~~ Nam ne erremus de uoluntate Dei, & de ueris cultibus Deus tantum illos cultus approbat, quos ipse suo uerbo instituit. Sicut Christus inquit: Frustra colunt me mandatis hominum. Ac statim horrenda caligo offunditur hominum animis, cum obstreperit opinio ex consilijs humanis posse iudicare de uoluntate Dei, & institui cultus. Hoc initium fuit in mundo idolorum. Hic error depellit mentes à uera consolatione, quia abducit eas à uerbo Dei, & à uera doctrina fidei. Intelligunt autem impij cultum Dei, opus quod meretur condonationem peccatorum, & alia præmia diuinitus, Sed uera definitio est, ~~cultum Dei esse opus Deo placens, cuius finis est proximus, ut Deus per id opus honore adficiatur.~~

Teneatur ergo regula, Ceremonias institutas ab hominibus non esse cultus Dei, nec mereri condonationem peccatorum, nec alia præmia.

Porro ut constat fugienda esse idola, ita tales traditiones abijciendæ sunt, quæ proponuntur

CUM

DE DECALOGO.

cum hac superstitione, quod sint uecessariae, aut quod ritus illi sint cultus, aut placent Deum, aut mereantur premia, ut messis ubertatem, uictoriam, depulsionem morborum, aut similia. Constat enim ita creuisse idola, dum animi ignari de Arimæ de fide, confugientes ad ceremonias quæ suerunt auxilium in uarijs periculis. Ideo alius testatus se petere bonas tempestates, inuocauit Iouem tonantem. Alius testatus se petere uictoriam, inuocauit Martem bellatorem, deinde posita statuæ, additi certi ritus, per quos putabant Deum placari. Sic initio creuit idolomania, quam postea imitatus est orbis in inuocatione sanctorum, & alijs superstitiosis traditionibus, Monastica, ieiunijs, missarum applicatione. De his superstitionibus omnibus seruanda est regula: Fugite idolatriam. Cæterum sunt aliqui utiles ritus, quorum finis est politicus, uidelicet, quia efficiunt ordinem seu $\epsilon\nu\tau\alpha\xi\iota\alpha\pi$ in hac communi uita. Est enim intellectus ordinis homini proprius, & actiones humanae in hac uarietate ætatum & negociorum, postulant discrimina quædam temporum, locorum, & exercitiorum, ut in scholis distinctæ sunt classes, sunt gradus lectionum. Ita ut sciat populus quando conueniendum sit ad audiendas conciones, & ad usum

C S sacrae

DE DECALOGO.

sacramentorum, aliqui dies nominatim his rebus destinati sunt. Hic ordo potest sine superstitione seruari. Et quia seruit ministerio Euangelij, non est uiolendus. Et qui uiolant, ita ut uel propter odium Euangelij absint à concionibus, uel alios abducant suo exemplo, grauitè peccant. Nec iuuentuti concedenda est, licentia negligendi publicas ceremonias. Nam consuetudo illa adfert prophanitatem Ethnicam. Ideo disciplinæ causa sunt cogendi, ut intersint publicis ceremonijs, et audiant conciones, ut his primis exercitijs adsuescant ad reuerentiam ueræ religionis & ad discendum Euangelium.

DE OBLIGATIONE.

VVLGARES libelli recitant tria opera Sabbati, Interesse ceremonijs publicis, precationem & oblationem. Cum enim conueniebat Ecclesia, singuli offerebant aliquod munus. Ex hac collocatione primum aliqua pars ministris dabatur. Reliqua distribuebatur pauperibus. Hunc morem fuisse & historie & ueteres Canones & multa uestigia testantur. Inde enim & appellationes quædam factæ uidentur, ut Missa, quod Hebræis significat tributum seu collationem. Et ἀγάθη significat eleemosynas, & hoc nomine

ἀγάθη

DE DECALOGO.

nomine interdum pro ipsa Synaxi abusi sunt, quia ibi eleemosynæ distribuebantur. Manavit autem exemplum à populo Israël. Nam sacrificaturi afferebant victimam, & partem dabant sacerdotibus. Ideoq; scriptum est: Non apparebis uacuis coram me. Recte igitur numeretur oblatio inter opera Sabbati, sed collationis finis immediatus & proprius sit primū, ut ministros iuueamus, deinde, ut pauperibus opitulemur. Talis oblatio hoc fine facta placet Deo. Hic autem complecti debemus omnia officia erga ministros. Exigua quædam significatio est reuerentiæ erga ministerium uulgaris consuetudo offerendi, sed tamen hæc quoq; laudanda est ob eam causam, quia exemplum admonet, quod ministris debeamus gratiam & mercedem. Sciamus autem debere eis omni tempore alia maiora officia. Cæterum superstitiosa opinio in oblationibus improbanda est, qualis fuit Ethnicorum, & multorum nostris temporibus, qua ingentia donaria attulerunt in templa, non hoc fine, ut ministros iuuarent aut pauperes, sed quia sentiebant Deo placere hoc ipsum opus, tanquam cultum & honorem peculiarem, & mereri se gratiam hoc opere, sicut hæc impia opinione etiam Iudæi cumulabant sacrificia. Quare reprehendit Psa. 49 has superstitiosas oblationes.

Consuetudo offerendi.

DE

DE DECALOGO.
DE ALLEGORIA
Sabbati.

PROpria & simplex sententia præcepti est, quam recitauimus de conseruando ministerio et cæremonijs. Sed alia quædam allegoria sabbati traditur. Quia enim Mosaici ritus abrogati sunt, quidam quærent significationem, & aiunt Sabbatum esse uocationem, cum uidelicet patimur Deum agentem in nobis, ideo sabbatum intelligunt de patientia. Non improbo hanc allegoriam, sed longius accersita est, & non debet obscurare alteram sententiam de conseruatione ministerij, quæ quidem longè præstantius opus est, quam patientia. Deinde lex non tantum iubet quiescere, sed iubet uacuum diem sanctificare, hoc est præcipit opera certa necessaria ad illustrandam & propagandam gloriam Dei, Cæterum illud uerum est, quod sanctum significat allegoricè statum illum instauratæ naturæ post resurrectionem, in quo non solum cessabunt labores corporis, sed etiam calamitates & peccata, non erimus occupati ciuilibus officijs, corpora non edent aut bibent, erimus liberi à peccatis, & à morte, talis quies erit illa noua uita. Sed non tantum erit quies, sed accedet sanctificatio, quæ est præcipua pars sabbati, quia in
illa

DE DECALOGO.

illa quiete fruemur noticia Dei, & glorificabi-
mus Deum. Hæc est allegoria uera sabbati, sicut
docet Epistola ad Hebræos. Et Esaias inquit:
Erit sabbatum perpetuum. Quia uero sabbatum
illud inchoatur per Euangelium, ideo etiam alle-
goria sabbati transfertur ad tempus reuelati
Euangelij, in his etiam inchoatum est sabbatum
in quibus inchoata est illa noua & æterna uita.
Nec inutilis est collatio, considerare, quod sabba-
ti opus adumbret uitam æternam. Monet enim
in uita æterna non solum quietem futuram esse,
sed talem quietem, in qua homines noticia Dei
fruentur, & Deum glorificabunt. Sed ut Allego-
ria ad futuram uitam pertinet, ita memineri-
mus in hac uita, opus esse hoc externo sabbato,
uidelicet ministerio uerbi Dei & ceremoniarū.
Id nunc intelligendum est & præstandum omni
cura, ut obediamus, & illa summa beneficia Dei
scilicet ministerium uerbi & ceremonias intel-
ligamus, ueneremur & conseruemur.

DE QVARTO Præcepto.

Quid præcipit quartum
præceptum?

Præ

DE DECALOGO.

PRÆCIPIT, ut propter Deum obediamus parentibus, magistratibus, doctoribus, & cæteris, quibus parentes suam vicem commiserunt. Primum autem ordinem considera. Prior tabula tradidit opera, quibus cum Deo propriè agimus & quæ sunt instituta ad spargendam & propagandam noticiam Dei. Secunda tabula continet officia, quæ seruiunt proximo, & huic societati hominum necessaria sunt, in qua oportet existere gubernatores. Ideo primum sancitur lex de obedientia. Oportet & uitam, coniugia, res defendi, esse contractus & iudicia. Ideo adduntur cætera præcepta: Non occides, Non mœchaberis &c.

Suntne opera secundæ tabulæ
cultus Dei?

DVPLEX obedientia est omnium sequentium legum, impia & pia. Impia est, cum homines sine timore Dei, sine agnitione Christi & uera fide præstant externa officia, quæ leges imperiorum honestæ flagitant, ut obtemperent legibus ciuitatum suarum. Plato, Aristoteles, Marcellus, Cicero, aut similes. Hæc obedientia, etsi disciplinæ necessaria est, tamen nondum est inchoatio præcepti diuini, nec est cultus Dei.

Alia

DE DECALOGO.

Alia est pia obedientia politica, seu exterior seu interior, cum uidelicet intelligunt pij, se diuina uoce subiectos esse parentibus & legitimis magistratibus ac doctoribus. Itaq; addunt timorem Dei, obtemperant propter Deum, & agnoscunt Filium Dei Saluatorem, & fide statuunt propter Filium Dei placere inchoatam obedientiam. Dictum est autem supra, omnia praecepta ad primum esse referenda. Sic fiunt opera politica cultus Dei, cum accedunt timor Dei, & agnitio Filij Dei Saluatoris nostri, & fides. Cumq; referuntur politica officia ad gloriam Dei, hoc est, ut Deo obediamus, & his officijs eius gloriam ornemus, ac noticiam propagemus aut conseruemus.

Hac regula fit illustrior propositis exemplis. Scipio & Dauid gerunt res similes, uterq; defendit suam Rempubicam ingenti uirtute, & clarissimis uictorijs. Porro Scipio non habet hunc finem propositum, ut doctrina de Deo propagetur aut conseruetur, non refert suas uictorias ad illustrandam gloriam Dei. Sed Dauid ideo suscipit certamina & labores, ut defensa patria conseruetur uera doctrina de Deo, ac propagetur. Ita singulorum officia in to-

DE DECALOGO.

tu uitæ societate intueantur Deum. Quia hanc ipsam ob causam ad societatem conditi sumus, ut alij alios de Deo, & de rebus bonis doceant. Ideòq; Deus tam uarijs uinculis & officijs homines inter se copulauit, ut illa ipsa officia sint excutia confessionis, & monstrent, quid de Deo sentiamus. Huc pertinet dictum Christi: Luceat lux uestra coram hominibus, ut glorificetur Pater cœlestis. Proponit finem, ad quem referri omnes actiones debent, uidelicet, ut innotescat ac celebretur Deus. Et cum inquit: Luceat lux uestra, uult in ipsis factis conspici confessionem & sententiam nostram de Deo. Ideo dimicat Machabæus, ut testetur se approbare doctrinam de Deo traditam populo Israël. Ideo Paulus perfert ærumnas & supplicium, ut testetur se approbare Euangelium de Filio Dei. Sic omnia nostra officia in societate ciuili sint directæ ad confessionem. Ostendant quid sentiant principes in imperando, Senator in dando consilio, Populus in obtemperando, singuli in contrahendo. Voluit Deus multiplices esse actiones uitæ, ut essent occasiones exercendi timoris Dei, fidei & confessionis. Hæc est causa uera uarietatis actionum humanarum, quæ quidem fiunt cultus Dei, si sunt diuinitus præceptæ, ac reguntur uerbo

bo

DE DECALOGO.

bo Dei, & accedunt timor Dei, & agnitio Filij Dei ac fides, & referuntur ad gloriam Dei, ut dictum est. Monachi uituperant officia politica, eisq; detraxerunt honestissimum titulum ac ueram laudem, uidelicet cultus Dei. Et hoc praeconium transtulerunt ad ceremonias, aut monasticas superstitiones. Hunc errorem saepe reprehendunt Prophetae, ut Oseas: Misericordiam uolo, non sacrificium Item Esa. Iudicate uiduae etc. Sed contenti sumus Christi testimonio, qui honorifice ornat secundam tabulam, inquit Math. 22. Secundum autem SIMILE HVIC: Dilige proximum sicut te ipsum. Consideranda est enim Emphasis in uerbo simile. Haud dubie taxabat opinionem Hypocritarum, qui se efferebant propter ceremonias, & leuius sentiebant de ciuilibus officijs, qualis arrogantia nunc quoq; in Monachis est, & ceteris, qui magno precio Missas uendunt. At Christus monstrat ueros cultus, omnes fatebantur primum praecceptum concionari de cultibus Dei, Hic addit Christus, simile esse praecceptum de dilectione proximi. Ergo Deus non minus uult coli officijs secunda tabulae quam prima. Haec uox Christi exuscitet nos, ut maiore studio haec ciuilia officia praestemus, quia inquit, Hoc mandatum simile est alteri, docet

D

cet

DE DECALOGO.

et flagitari hæc officia, & placere Deo non minus, quam ea, quæ docet prima tabula. Sed intue-
ri debent, ac referri ad eius gloriam, ut dictum
est.

Quæ sunt parentum, magistratum,
& aliorum gubernatorum
officia.

MIRVM uideri potest, cur nominatim ex-
presserit officium subditorum, cum uideatur præ-
us fuisse dicendum de officio gubernatoris. Sed
causa hæc est, quia officium gubernatoris ex-
pressum est in ipsis præceptis reliquis prioribus et
sequentibus, parentes & magistratus uult esse
custodes harum legum, & iuxta has leges rege-
re eos, quibus præsunt, curent eos doceri de Deo
& assuefieri ad ueram inuocationem Dei & ce-
remonias diuinitus traditas, ali & coherceri, ne
polluantur cædibus, libidimbus, furtis, menda-
cijs. Hanc esse summam officij parentum & ma-
gistratum facile potest intelligi. Itaq; cum lex
ipsa esset uox gubernatoris, non fuit opus adde-
re, quid sit faciendum magistratui. Ac sem-
per tenenda est hæc eruditissima definitio, quæ
extat apud Aristotelem: Magistratus est cu-
stos legis, ita dicimus parentes esse custodes le-
gis in

DE DECALOGO.

gis in œconomica disciplina, magistratus publici sunt custodes legis in publica ciuitatis gubernatione, quam tueri oportet supplicijs corporis. Etsi autem Decalogus breues habet sententias, tamen sciendum est, ingentem molem negotiorum & operum comprehendere. Paulus etiam breuiter officia parentum complexus est, inquiens: Educate filios in doctrina & castigatione Domini. Tria beneficia coniungit, ut alant, ut erudiant ut castigent, iuxta doctrinam cœlestem.

De cura alendi etiam præcipiunt humane leges, & puniunt crudelitatem parentum, qui uelut corui deserunt paruos natos, eosque non alunt. Sed quia homines nascuntur, ut noticia de Deo propagetur & celebretur, ideo non satis est natorum corpora fouere, sed etiam addenda est doctrina, præcipuè tradita à Deo, sicut hic inquit Paulus. Et alibi ait scriptura: Narrate ea filijs uestris. Curent parentes tradi liberis præcipuè doctrinam cœlestem de Deo, de lege Dei, de Euangelio ac beneficijs donatis generi humano propter Filium Dei, Iesum Christum, Seruatorem nostrum, de uenturo iudicio, de uita æterna. Deinde etiam tradant aliquam artem uitæ utilem, literis, aut aliam.

D 2 Sicut

D E D E C A L O G O .

Sicut in alio loco hortatur Paulus, ut pij discant artes honestas, ut possit earum esse usus in gubernatione Reipub. & alijs honestis negocijs huius communis uitæ, Ad Titum ultimo:

Μαντανέτοσαρ ἢ καὶ οἱ ἡμέτεροι καλῶν ἔργων προίσαδι εἰς τὰς ἀναγκαιὰς χρεῖα εἶναι μὴ ὡσπερ ἄκαρποι. Discant nostri honestis officijs præesse ad necessarios usus, ne sint inutiles, id est, discant literas, religionis doctrinam, iura, medicinam, aut alias artes laude dignas, exercent se in militia, ut seruire Ecclesiæ & Reipub. possint. Non uult Paulus Christianos se abdere in specus, & esse inutilia terræ onera, ut monachi olim suo ocio consulebant & suæ tranquillitati, sed uult nos suscipere labores & pericula ad communem societatem hominum iuuandam, quam Deus instituit. In his occupationibus luceant fides, confessio, obedientia erga Deum, & uera beneuolentia erga cæteros homines, quomodo potuisset innotescere ac propagari cœlestis doctrina, nisi Prophetæ, Apostoli & cætera lumina Ecclesiæ, gessissent magistratus, adiunxissent ciues deuinxissent sibi honestos homines pijs officijs? Ideo iubet disci artes, quarum usus uitæ communi necessarius est. Ex his satis intelligi potest, quarum artium doctrinam parentes liberis tradere debeant.

DE DECALOGO.

Pertinet eadem cura & ad Magistratus. Intueantur hi quoq; Decalogum, curent proponi ciuibus ueram doctrinam de religione. Rectè constituent Ecclesias & scholas. Puniant Epicureos, idolorum cultores, defensores impiorum dogmatum, periuros, deditos magicis præstigijs. Pacem, pudicitiam, facultates defendant, iudicia exerceant, ut cætera præcepta docent: Non occides, Non inæchaberis, Non furtum facies, Non dices falsum testimonium. Et finis sit pacis, non ut persfrui uoluptatibus homines possint, sed ut doceri Ecclesiæ, Dei noticia in terris conseruari disciplina retineri, & regi mores possint. Hic est finis, propter quem pax expetenda est, non ut in ocio uoluptates quæramus.

Quare & Paulus ad Timotheum de hoc fine concionatus, cum iubet præcari pro magistratibus, ut tranquillam & quietam uitam agamus, in omni pietate & honestate. Curent igitur magistratus depelli latrocinia, retineant pacem, Ad quos fines? ut conseruetur pietas & honestas, id est, ut doceri Ecclesiæ, institui iuuentus, & mores regi possint,

Nam hæc domestica gubernatio cum satis per se sit negociosa, habet opus pace. Tumultus & trepidationes publicæ impediunt discentes,

DE DECALOGO.

non possunt conuenire homines certis temporibus. Non possunt magistratus leges de disciplina condere, iudicia exercere, quærere idoneos gubernatores, dare stipendia, inspiciere operas, publicos redditus & ædificia tueri, nisi sit tranquillitas. Ideo Deus restituit aliquando pacem imperijs, ut interea rursus instaurari Ecclesiæ, scholæ, disciplina, studia, leges possint. Hæc quæ putat sine magnis & uarijs laboribus mediocriter posse perfici, ualde errat. Ideo opus est domestica pace, qua tamen quia homines plerumque abutuntur, ut est natura hominum prona ad uoluptates, & facile abiicit timorem Dei, præsertim cum pœnæ non sunt in conspectu, ideo Deus punit impietatem hominum frequentioribus & atrocioribus bellis ac seditionibus. Hæc breuiter de officijs magistratum admonuisse satis sit, quorum summam ita facillime comprehendemus animo, si Decalogum intuebimur, & cogitabimus magistratum huius diuinæ tabulæ custodem esse.

Cur textus inquit: Honora patrem & matrem?

Honos duo complectitur, Interiorem reuerentiam, & externam obedientiam,

SVNT

DE DECALOGO.

SVNT autem obiecta duplicia, personæ, ut parentes, magistratus, doctores. Alterum obiectum est, ipse ordo politicus diuinitus institutus, qui conseruante Deo legem suam, retinet societatem ciuilem. Est enim ordo ille, ipsa legis diuinæ in externa disciplina conseruatio. Ac secundum obiectum prius aspiciatur. Non dubium est, ordinationi ac legi Dei honorem deberi. Ut autem hæ gratissimæ uices temporum, diei & noctis, æstatis ac hyemis, et leges motuum cœlestium uerè sunt ordinatæ à Deo, sic uerè Deus est autor totius societatis humanæ, deuinxit homines inter se, coniugio, procreatione & educatione liberorum, mutuis contractibus & officijs, imperijs, addidit legis noticiam, tanquam munimentum huius societatis. Nec tamen aut constitui, aut durare imperia possent, nec exequi legem Dei homines sine diuina ope possent. Ideo Deus excitat & adiuuat gubernatores, & suam legem ipse exequitur, gubernat & armat manus magistratuum in puniendis iniustis cædibus, flagitiosis libidibus, furtis, ut conseruari societas possit. Cumq; hanc ipsi Magistratus dissipant, uidelicet, cum tyranni monstrosis libidinibus se polluant, rapiunt aliorum coniuges aut liberos, exercent iniustam crudelitatem, de-

D 4 fendunt

DE DECALOGO.

sendunt manifestam idolatriã, mutat Deus ipse imperia, ac excitat uicinos reges aut populos qui tyrannos puniant, & leges ad honestam disciplinam restituant. Ita excussis imperio Chaldeis & Assyrijs, summa potentia ad Cyrũ translata est, qui puniuit tyrannos, defendit Ecclesiam, restituit leges, iudicia, disciplinam. Deleto Antonio Deus tradidit habenas imperij Augusto. Deus euexit Constantinum oppressis tyrannis Diocletiano, Maximiano, Maxentio. In hanc sententiam ait Daniel: Deus constituit & transfert regna.

Cumq; has ordinationes sine personis consideramus, uidelicet hominum consociationem, coniugium, civiles cœtus, imperia, iudicia, leges, disciplinam, magis apparent & ordinis pulchritudo & utilitas. Ac uidemus in hoc ipso ordine lucere sapientiam Dei, & mirificam bonitatem seu beneficentiam erga nos. Delectant oculos uulgi spectacula. Quod potest autem cogitari pulchrius spectaculum hoc ordine, si animo secernamus uicia, quæ diabolus ac hominum improbitas & infirmitas admiscet? Quam est honesta societas mariti, uxoris, liberorum, cum inter se amant, iuuant, certant officijs, colloquuntur de Deo. deq; eius beneficijs, inuocant una uoce Deum,

DE DECALOGO.

ce Deum, curant propagari & conseruari Dei
noticiam & ueros cultus? Quid est ciuitatis for
ma iucundius, in qua rectè constitutæ sunt Eccle
siæ, magistratus tuentur disciplinam, ciues ob
temperant, sunt concordēs, habent suos cœtus
uerae religionis & iudiciorum causa, habent con
gressus honestissimos in templis, in curia, in scho
lis colunt studia literarum, quærunt uictum ho
nestis artibus, quibus uita opus habet, cultura
agrorum, mercatura, opificijs, ædificant, muni
unt urbes aduersus latrocinia. Et ciuitem omni
um uoluntates spectant ad hunc finem, ut in hac
societate rectè colatur Deus, & Deo obediatur,
propter hanc causam defendunt patriam com
muni animo & consilio. Quod spectaculũ iucun
dus hoc ordine cogitari potest?

Sed incurrunt in oculos uicia & confusio
nes œconomiarum & politiarum, contumacia
liberorum aduersus parentes, coniugum discor
dia. Et in imperijs tyrannides superiorum, ne
gociatorum fraudes, libidines principum &
uulgi, doctorum dissensiones, magistratum ne
gligentia, & alia multa incommoda. Qualia
monstra interdum regnant, ut Nero, Sardanapa
lus & similes,

D S Hac

DE DECALOGO.

Hac tetra specie deformatur ordinatio Dei, ne uere conspiciatur, nec putetur hæc societas ciuilis, Dei munus esse. Sed existimentur homines sine Dei consilio concurrisse, ut se defenderent contra bestias aut latrocinia, ut multi prophani arbitrantur imperia casu oriri, ruere, transferri ab alijs gentibus ad alias.

Hic docenda est iuuentus, ut discernat ordinem, leges, contractus, iudicia, à uicijs deformatibus societatem. Nam uicia à Diabolo & humana infirmitate oriuntur, ut hæc dicta monent: Diabolus est mendax & homicida. Item Deus non est autor ἀκαταστασίας, id est, dissipationis imperiorum. Item: Qui facit peccatum, ex diabolo est.

Primus igitur honos est, de quo hic præcipitur, agnoscere res ipsas, uidelicet, coniugium, œconomias ac politias à Deo institutas esse, & eius auxilio conseruari, ac lucere in his ordinationibus Dei præsentiam, sapientiam, bonitatem & amorem erga nos. Et agnoscentes hæc beneficia, gratias agere Deo autori debemus, eumq; orare, ut conseruet, ut depellat diabolum, qui dissipare hanc harmoniam conatur. Ad hunc gradum honoris pertinet & prædicatio seu celebratio harum rerum, ut iuuentus discat eas à
Deo

DE DECALOGO.

Deo ortas esse, & assuefiat, ut pijs precibus à Deo petat horum munerum conseruationem. Est & grati animi, libenter obedire propter Deum cauere mala exempla & scandala, quibus bonæ ordinationes dissipantur, & leges obruuntur, deniq; officijs res tam utiles tueri. Haftenus breuiter dictum est de priore obiecto.

Alterum obiectum honoris, personæ sunt, parentes, doctores, & qui imperia tenent. Horum est dissimilitudo ingens. Sed regulam hanc sequi omnes debebant: Parentes & ceteri gubernatores sint uiua lex, id est, custodes legis diuinæ. Quis autem non intelligit eas personas amandas aut honore adficiendas esse, per quas Deus impertit tanta beneficia, religionem ueram, leges, iudicia, pacem, generi humano?

Tales fuerunt gubernatores, Moyses, Iosue, Samuel, Dauid, Salomon, Iosaphat, Ezechias, Iosias, Cyrus, Constantinus, Theodosius. Est igitur alter honos, qui personas intuetur, agnoscere hoc quoq; Dei munus esse, habere parentes, qui officium suum faciunt, bonos doctores, salutare principes. Nam ordinatio ipsa seu leges sine custode seu executore, sunt infirma, ut dicit græcus uersus: ἰσχυροὶ δὲ νόμοι ἢ πρῶτοι ἄρχοντα ἔχουσιν.

Valida

DE DECALOGO.

Valida res lex est, cum principem habet. Ad hunc gradum honoris pertinent hæc officia, gratiarum actio pro talibus personis, præcatio pro eis, obedientia, reuerentia personæ debita, ueritas, seu candor & æquitas in legibus & actionibus earum iudicandis, condonatio aliquarum inbecillitatum.

2. De gratiarum actione & præcatione mandatum extat 1. Timoth. 2. Certum est enim, sapientes, iustos & fœlices gubernatores singularia Dei dona esse, ut Salomon grauissimè dicit, Ut oculus uideat, & auris audiat, Deus facit utrunq; Oculus significat gubernatorem, auris populum audientem, ut ergo hæc sint in officio, id est, ut magistratus sit uigilans & intentus, et ut prospiciat communi utilitati, & ut adsit auctoritas, quæ moueat cæteros, ut adsentiantur bene monenti. & obtemperent uiolentes, hæc haud dubiè Dei opera sunt. Quare si qua regio, ciuitas aut Ecclesia habet mediocres gubernatores, agat Deo gratias pro tanto munere, & sedulo oret, ut Deus regat ac adiuuet eos, quia profecto uera est sententia Iohannis: Non potest sibi homo quicquam sumere, nisi datum ei sit de cælo. Nulla gubernatio fœlix est, nisi Deo iuante, Quare Dauid inquit: Benedictus Deus, qui

DE DECALOGO.

qui docet manus meas ad praelium. Item: Qui dat salutem Regibus. Et Salomon inquit: Quis potest regere tantam multitudinem populi? Da ergo mihi cor sapiens.

3 De obedientia præceptum extat Rom. 13. Necessè est obedire magistratibus, non solum propter iram, id est, non solum propter legum pœnas, sed etiam propter conscientiam. Hanc sententiam meminisse necessè est, quia hic est verus neruus, qui politias continet et coagmentat. Ideo enim magna pars hominum, id est, omnes sani obtemperant iustis legibus, & mediocribus gubernatoribus, quia intelligunt se Deo hanc obedientiam debere, & ex hac Pauli uoce discunt pollui conscientiam contumacia, hoc est, fieri mentem ream coram Deo, excuti ex gratia Dei, mereri iram Dei & æternas pœnas. Tenenda est igitur regula certissima tradita hoc loco uoce Apostoli. Peccatum mortale est, id est, quod meretur iram Dei & æternas pœnas, contumaciter repugnare iustis legibus politicis, & mediocribus, gubernatoribus. Sed de iniustis postea dicetur.

4 De reuerentia personæ debita. Dixi primum in bona gubernatione Dei præsentiam & munera agnoscenda esse, & constituendam obedientiam

DE DECALOGO

dientiam, hac constituta, si persona etiam diuini-
tus gubernatur, hanc ipsam quoque amemus, no-
bis anteferamus, et nos ei subijciamus, et pre-
dicemus dona Dei, quibus ornata est sicut uene-
rantur Hetei Abraham, ac inquit: Audi nos
Domine, princeps Dei es apud nos. Et mulier
Thecuitis dicit ad David: Tu autem Domine mi
rex sapiens es, sicut habet sapientiam angelus
Dei. Discant autem hic pij ueram reuerentiam
in animo sitam discernere à fucosis officijs adu-
latorum, gradus etiam obseruent, ut tribuamus
debita munera, non aliena et Dei propria, sicut
Ethnici suos reges deos nuncuparunt, et in tem-
plis eorum statuas horribili furore coluerunt et
inuocarunt: Amet miles Dauidem, et uera ani-
mi reuerentia illum sibi anteferat, sed sciat ho-
minem esse Deo subiectum, ministrum diuini mi-
neris, ornatum a Deo, daturum etiam pœnas, si
suo munere abutatur, et hac sollicitudine eius
infirmitatem deploret, ac petat, ut à Deo adiu-
uetur. Ac tot millibus annorum uix unus et al-
ter fuerunt Dauidis similes, ut Moyses, Samuel.
Cæteri omnes etiam laudati principes quantum
habuerunt et habent infirmitatum, quarum con-
sideratio in bonis ciuibus non impedit reueren-
tiam, sed accendit sollicitudinem, ut pater pius

et

DE DECALOGO.

¶ *¶* amans liberorum, si quem uidet in filio morbum, non ideo minus amat, sed miseratio auget beneuolentiam, & excitat sollicitudinem de eius salute. Simul autem admonet patrem humanæ infirmitatis, & docet discernendam esse hanc miseram & fragilem naturam ab æterna, & petendum esse auxilium ab æterna, uidelicet à Deo qui ideo uoluntatem suam nobis patefecit, quia uult agnosci, inuocari, seruare inuocantes &c.

¶ De ueritate seu candore & æquitate in iudicandis magistratum actionibus generale mandatum diuinum teneatur: Non dicas falsum testimonium. Item Leui. 19. Non sis calumniator in populo. Et Prouerb. 12. Abominatio coram Deo labia mendacia. Etsi autem in uniuersum mendacia & calumnias Deus prohibet, tamen quia calumnie, quibus deformantur magistratus & leges, magis ornari solent prætextu aliquo, prodest in doctrina de honore debito imperijs, nominatim de his calumnijs monere adolescentiam, eamq; diligenter ac serio hortari, ut se assuesfaciat, ne cito, ne inexploratis fontibus negotiorum iudicet de factis magistratum, aut de legibus. Semeias calumniatur Dauidem, ac uocat eum uirum sanguinum, quasi ipse suo consilio regnum

DE DECALOGO.

regnum Sauli eripuerit, aut insidiatus sit uitæ Saulis & eius posterorum. Hæc conuicia apud impios cum quadam specie plausibiliter dicebantur, cum tamen re ipsa falsissima essent. Talia sæpe accidunt bonis gubernatoribus. Sæpe audimus querelas de iudicijs, de foro, imò & de ipsis forensibus legibus, & si autem in tanta hominū infirmitate aliquid accidit uicij, tamen uidentum est, ne res bonas iniuste damnemus propter abusus aliquos, qui accidunt: Amemus ueritatem & candorem in iudicandis rebus, nec pronunciemus inexploratis causis & fontibus negotiorum.

6 De condonatione aliquarum imbecillitatum admonet nos exemplum filiorum Noë, Cham maledicitur, quod irridet patrem, qui casu nudatus fuerat. Et multa sunt præcepta de hac uirtute, quæ non quidem probat ulla uicia, sed quosdam mediocres morbos in superioribus, & in cæteris quædam honesta animi moderatione tradat. Ingens enim est humanorum animorum imbecillitas. Si maritus coniugem, si pater liberos, si amicus amicum mox abiecturus esset, cum leuis aliqua offensio incidit, quantum mali accideret? Vult igitur Deus gradus teneri, quæ offensiones dissimulandæ sint, & quæ condonandæ

DE DECALOGO.

donandæ communi tranquillitati & salutis, quæ
econtra non sunt negligendæ. Si princeps non est
tyrannus, id est, si studet rectè facere, & ple-
rumq; rectè facit, etiamsi interdum errore ali-
quo peccat, ut hallucinabatur Daud, cum Sibæ
mentienti attribueret Domini possessiones, aut
habet aliquos leues morbos, hæc dissimulanda et
æquitate quadam tolleranda sunt. De hoc ge-
nere præcipit Petrus, inquit: Obedite Domi-
nis, non solum bonis & æquis, sed etiam morosis
& durioribus. Dixi de honore, qui tribuendus
est bonis & mediocribus gubernatoribus. Sed
quid sentiendum est de tyrannis? Respondeo:
Hæc tria discerni debent, res, persona, & uicia
à diabolo rei admixta. Res est politicus ordo,
qui est opus Dei, ut sæpe dictum est. Hunc ama-
bat Paulus, etiamsi Neronem uerè, & ex animo
oderat & execrabatur, quem norat horribili-
ter agitari à Diabolo, detestabatur etiam rei ui-
cia, id est, aliquas iniustas leges, & iniustas ex-
pilationes. Deinde & hæc regula tenenda est:
Cum tyranni præcipiunt, ut ciues faciant contra
aliquod mandatum Dei, anteferendum est man-
datum Dei, & non obtemperandum impio edi-
cto Tyranni, ut in Actis Apostoli docent: Opor-
tet Deo magis obedire quam hominibus. Ita

¶

Daniel

DE DECALOGO.

Daniel & eius socij in Babylone, & si in politi-
cis officijs excellenti studio obediebant regi, ta-
men cum edictum proponeret de adoranda sta-
tua, magno animo palam testati sunt, se non ob-
temperaturos esse.

Ita nunc, cum mandant Pontifices, Reges aut
Principes, ne populus audiat puram Euangelij
doctrinam, ne pius sacerdos ducat uxorem,
& ne omittantur impia spectacula Missarum, et
inuocatio mortuorum etc. his edictis nequa-
quam obtemperandum est, sed pij sciant idola fu-
gienda esse, sciant & confessione uera & graui
testimonium fidei edendum esse. Et quia singuli
ac priuati non defenduntur aduersus tyrannos
per superiores ordines, qui partem tenent gu-
bernationis, consolatur nos Deus, & ostendit se-
uitiam illam ferendam esse pijs, singulis & pri-
uatis, & testatur se uicissim sanctos ornaturum
esse gloria, & puniturum esse Tyrannos. Ideo
scriptum est: Preciosa mors sanctorum. Et Psal.
71. Preciosus sanguis eorum coram eo. Et Math.
5. Beati qui persecutionem patiuntur propter
iustitiam etc. Non igitur mouerunt seditiones
Baptista, Christus, Apostoli, sed iniurias tulerunt
& uindictam Deo commiserunt.

Nec

DE DECALOGO.

Nec tamen ideo summi ordines concedere Caligula, Neroni & similibus tyrannis licentiam omnium scelerum debebant. Sed quia pars sunt consilij publici & gubernationis, ad officium eorum pertinet, remouere tales furias à gubernatione, & in omni officio pios defendere, sicut Ionathas Dauidem texit, & milites honestiores, in cohorte Saulis nolebant interficere sacerdotes, & Abdias excepit hospitio & pavit Prophetas, quibus Iesabel necem minata erat. Et recte Troianus Imperator dixit, cum designaret praefectum praetorio, eiq; de more, ensen publicè traderet: Hoc ense, si iustè imperabo, pro me utaris, Sed si iniustè imperabo, contra me utaris. Gradus sunt in imperijs Dei consilio constituti, ut plures conferant consilia & operas, non ad contumelias Dei stabiliendas, non ad polluendam rerum naturam iniustis cedibus, & flagitiosis libidimbus, sed ad ornandam gloriam Dei, & ad disciplinam tuendam & ut gradu aliquo aberrante, ceteri gradus tamen excubent pro communi salute, & frenum iniiciant immaniter grassanti. Michea septimo, Deus testatur se irasci conspirationi malorum gubernatorum, & minatur eis commune exitium. Princeps postulat,

DE DECALOGO.

¶ iudex in reddendo est, id est, Principes ¶ iudices inter se colludunt, ¶ mutuas operas tradunt. Hæc ne fiant grassantem Tyrannum iudices, id est, socij gubernationis coercere debent. Debent honorem ¶ ipsi Magistratus politico ordini, nec existiment ad illud fastigium euectos esse, tantum ut habeant licentiam omnium cupiditatum, sed ut ipsi suo loco seruiant politico ordini, tanquam diuino operi seu diuinæ legi, ¶ hunc ordinem ueris officijs tueantur. Nam ¶ ab ipsis Deus reposcet rationem administrati muneris, ut apud Ezechielem cap. 34. dicitur: Ecce ego ipse super pastores, ¶ requiram gregem meum de manu eorum, ¶ cessare eos faciã, ut ultra non pascant gregem meum, nec pascant amplius pastores semetipsos. Et Esa. 10. Væ confidentibus leges iniquas, ¶ iniusta scribentibus, id est, iniustas sententias ferentibus, aut iniusta mandantibus, ut opprimant in iudicio pauperes ¶ c. Quid facietis in die uisitationis ¶ uenturæ calamitatis?

Quid complectitur obedientia debita magistratui?

OBEDIENTIA complectitur beneuolentiam animi, omnia officia legitima, operas militiæ,

DE DECALOGO.

litia, & similes necessariae communi defensionē
societatis humanae, & tributa seu collationem
pro modo facultatum. Oritur autem uera bene-
uolentia ex illis ipsis fontibus, qui honorem seu
reuerentiam pariunt, quia scis politicum ordi-
nem esse Dei opus, ac lucere in eo Dei sapienti-
am & bonitatem erga genus humanum, uides
& magnitudinem utilitatis. Quid est enim dul-
cius & pulchrius societate ciuili, & praesertim
honestis & moderatis imperijs, quae ornant re-
ligionem, iuuant studia uirtutis, sunt praesidio
iustis, reprimunt & puniunt petulantiam, libi-
dines, iniurias? Deinde quia personam boni aut
mediocris magistratus uides esse custodem tan-
ti muneris, uides & sapientia & uirtute pra-
ditum esse, existunt in omnium sanorum homi-
num mentibus uera reuerentia & uerus amor
erga rem, id est ordinem politicum, & perso-
nam custodem tanti muneris. Ut igitur in liberis
erga parentes sit *σοφία* & uera ardens dilectio
sic in populo sit uera beneuolentia erga imperia
& magistratus.

Legitima officia sunt omnia honesta opera
legibus mandata, ut cum prohibet magistratus
caedes, iniurias, libellos famosos, prouocationes,
monomachias, gestationem armorum, uagas li-
bidines,

DE DECALOGO.

bidines, obscenas saltationes, belluationes &c. Offendunt Deum contumaces in his rebus dupliciter, & quia Dei mandata uiolant, & quia turbant politicum ordinem. Operæ militiæ intelligantur hæ, quas in causis honestis ciues suscipiunt, delicti à suis dominis ad communem defensionem in acie, in obsidionibus, in excubijs, & omnibus laboribus huius generis, uoco & militiam, forensam administrationem, imò & hæc nostras scholasticas operas, quæ omnes sunt directæ ad conseruationem honestæ societatis, disciplinæ & religionis. Et quidem Iohannes Apostolus grauissimè nos monet, singula membra Christi cæteris membris defensionem debere, etiamsi uita nostra in discrimen adducenda sit, 1. Iohan. 3. In hoc agnoscimus dilectionem, quod ille pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Quare Christiani defensionem Christianis contra Turcas & Tyrannos debent, quatenus possunt, & accedunt duces & mediocres exercitus, μὴ ἔστω χειρὸς ἀσθενὲς μάχῃ, inquit Euripides.

Tributa uoco ordinarias pensiones, & extra ordinarias ordinationes, si tamen probabilis ratio sit cur petantur. Nam cum ciues uitam impendere

DE DECALOGO.

pendere Reipub. cum opus est, debeant, iustum est eos etiam ad communem defensionem pecunias conferre. Sed ut peccant principes, cum in bellis iniustis obijciunt ciues trucidandos hostibus, ita peccant, cum sine probabilibus causis supra usitatas & ordinarias pensiones ciues nouis & immoderatis collationibus onerant. Sciant gubernatores se quoq; subiectos esse legi diuinæ Non furtum facias. Distinctæ sunt res principum & ciuium. Et munita est proprietas diuina lege, quare singuli à rebus aliorum abstinere debent, ut infra dicetur. Ideo & Baptista dixit: Non plus quam constitutum est uobis, exigite. Item: Contenti estote stipendijs uestris. Sit igitur modus aliquis horum onerum. Ita pingitur princeps in Daniele, ut Arbor, sub qua multi fructus legunt & pascuntur. Præbeant umbram ciuibus, id est, sint præsidio iustis, & pabulum concedant, defendant & corpora & res eorum. O magnam duriciem eorum, qui non afficiuntur his populi miserijs, cum uident propter immoderatas expilationes tenuiores ciues cum paruis liberis fame contabescere, cum uident alios mediōres ita compilari, ut nec studia nec Ecclesias fouere possint. His rebus adfici piamentes summorum & infimorum iustum est,

E 4

quare

DE DECALOGO.

quare summi sciant non iniustis et immoderatis expilationibus onerandos esse ciues, sciant facultates pauperum non profusioni aut rapacitati potentum seruire, sed publicæ necessitati. Rursum & ciues in causa probabili sint officiosi erga dominos, sed modo facultatum, sicut iubet Christus dare eleemosynas, ἐκ τῶν ἐνόντων, id est, pro facultatibus, ex eò quod habemus ac dare possumus.

DE PROMISSIONE ADDITA quarto præcepto.

UNIVERSÆ legi additæ sunt promissiones præmiorum, quæ reddentur obedientibus, & comminationes pœnarum, quibus adficientur contumaces. Quid enim esset lex sine præmijs & pœnis? Passim autem hæc promissiones & comminationes repetitæ sunt, sed ut sint in conspectu, aliqua coniungantur, ut hic primo & secundo præcepto, et quarto expressè additæ sunt tum promissiones, tum comminationes, quas sciamus non esse inanes uoces, sed uera Dei oracula, quibus respondent euentus. Nam etsi Ecclesia est subiecta cruci, & cause magnæ sunt huius mirandi consilij Dei, tamen in gubernatione politica Deus est custos disciplinae, ac attri-

cia

DE DECALOGO.

cia scelera sine ulla dubitatione corporalibus poenis punit, ut uideamus homicidas, etiam cum latuerunt, ac euasisse iudicia putantur, tamen mirabiliter ad supplicium retrahi. Hæc manifesta experientia fateri coëgit Ethnicos saniores, Deo curæ esse hominum facta, displicere Deo iniustam crudelitatem, & puniri eam diuinitus. Idem iudicatum est de periurio, & de incestis libidinibus, & de his, qui parentes contumelijs adfecerunt, ac hodie usitato prouerbio dicitur, Tragico genere mortis moriturum esse, qui parentes contumelia adficit. Ipsi etiam meminerimus multa exempla.

Vt igitur supra monui, promissiones & comminationes additas esse, ut ad fidem & timorem Dei exuscitemur, ita et in officijs huius præcepti, Deum intueamur mandantem, & ad probantem hæc officia, & uindicem contumaciæ. Multos ignaros Dei, ipsa tamen nature bonitas inuitat, ut foueant liberos, sint officiosi erga parentes & cognatos, iuuent communem societatem ciuium. Ac nisi hanc uirtuem & σοφίην Deus in natura hominum foueret, nulla esset potentia. Sed nos, qui doctrinam cœlestem audimus, sciamus, non solum hac naturali inclinatione hæc officia præstanda esse, sed accedere oportere.

E S re timo.

DE DECALOGO.

re timorem Dei, qui impellat, ut perpetuo & ardentem ea præstemus, hoc consilio, ut Deo nostram obedientiam declarem, colligamus ergo sententias & exempla, quæ ostendunt pœnas huius uitæ, ut Cham maledicitur à patre, Absolon & Siba, qui seditiones mouerunt contra Dauidem, interficiuntur. Maxentius, qui bonum principem, filium Constantini, Constantem perfidiose & crudeliter interfecit, sibi ipsi postea mortem consciuit. Gratianum modestum principem interfecit Maximus, qui postea à Theodosio captus supplicio adfectus est. Denique lōgissima series esset, si omnium seditiosorum exitus recensere uellemus. Sed tamen utile est, hæc exempla in historijs considerare, ut iudicium Dei metuere discamus, congruunt enim exempla ad hanc uocem Christi: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Accipit enim gladium is, qui non datum à legibus priuata ambitione aut iracundia stringit. Et Rom. 13: dicitur: Qui resistunt potestati, pœnam sibi acquirent. Et Prouerb. 24. Time Deum, fili mi, & regem, & seditiosis nec te adiungas, quia subito peribunt.

Nec tamen satis est de pœnis corporalibus concionari, sed addenda est doctrina de æternis pœnis

DE DECALOGO.

poenis. Ideo Paulus utraq; complectitur, cum ait: Necessse est obedire, non solum propter iram id est, poenas, sed etiam propter conscientiam. Testatur pollui conscientiam contumacia, id est, excuti gratiam, Spiritum sanctum, & fidem, & amitti hereditatem aeternae salutis, ac fieri reū irae Dei, ac ruere in aeternas poenas, nisi lapsus iterum ad Deum conuersus fuerit. Polluta conscientia est à Deo auulsa, non inuocat, sed fugit Deum. Quid potuit igitur à Paulo tristius hoc loco dici? Quae est maior miseria, quam esse auulsum à Deo, non inuocare Deum, non regi, non iuuari à Deo, ac deniq; ruere in externum exitum? Harum poenarum metus in animis iuuenum & imperitorum excitandus est, ut hoc quasi freno regantur, & temerarios impetus coerccant assuefaciant se ad amandam tuendamq; disciplinam, sint morigeri parentibus, obtemperent politico ordini. Nec dubitent diuinitus puniri petulantiam & disciplinae contemptum,

Dixi primum de poenis, quia magis mouentur animi mentione poenarum, & quaedam incurunt in oculos. Conferatur & doctrina de praemijs. Haec obscurior est, et non intelligitur, nisi à pijs & exercentibus fidem in his corporalibus promissionibus, quae quidem ideo Deus addidit praecipis,

DE DECALOGO.

præceptis, ut in quotidiana uoce sit occasio exer-
cendæ fidei & inuocationis, ut quia dictum est :
Date, & dabitur uobis, iuuat paterfamilias pau-
perem uicinum, & petiturus uicissim uictum &
suarum facultatum defensionem, primum in in-
uocatione quærit fide remissionem peccatorum
postea statuit uerè & hanc corporalem uitam,
hanc suam sedem, domum, politiam, suos agel-
los, prata, uineas, Deo curæ esse. Tertio petit ui-
ctum & harum rerum conseruationem. Ita pro-
missiones corporales de multis rebus pios admo-
nent, quod cum in hoc præcepto dicitur, transfe-
ratur ad omnia. Duo fratres sunt in eadem fa-
milia, Esau & Iacob. Excrutiat Esau parentes
ductis uxoribus impijs, quæ contumeliose socerū
& socrum tractabant, Imperat & ipse superbi-
us in paterna domo, expulso fratre, cui insidia-
batur. Nec metuit pœnas, nec præmia diuina cu-
rat. Econtra uero laceb & parentes ueneratur,
& fratrem amat, metuit enim iudicium Dei &
pœnas, deinde intelligit etiam præmia esse pro-
posita, facit hoc officium, ut bona conscientia De-
um inuocare possit, deinde agnoscit hæc corpo-
ris bona etiam Deo curæ esse, & petit se defen-
di ac iuuari. Ita fidem & inuocationem exercet
dum studet omni officio lenire mœstitiam paren-
tum &

DE DECALOGO.

tum, & cedit fratri. Ornatur ergo ingentibus
premijs à Deo, eruditur mirandis testimonijs,
defenditur inter hostes, locupletatur, seruator,
ut senex uideat florentem filium Ioseph.

Ionathas magno cum dolore uidit patris sui
Saulis iniustum furorem, & sepe grauissimè re=
prehendit. Sed discernit ordinem diuinum & ui=
cium, quod diabolus admiscuerat. Non adiuuat
patrem molientem exitium Dauidi, sed seruit na=
turae ordini, diligit eum, & ingenti dolore affi=
citur propter scelus patris, deinde seruit regno
id est, tuetur politicum ordinem, & sustinet to=
tam molem uerae gubernationis. Nam hic iuue=
nis uerius rex fuit, quam pater. Cur igitur unã
cum patre interficitur, cum hic promittatur lon=
geuitas illis qui colunt parentes? Respondeo:
Ingenti gloria fuit antea à Deo ornatus, accepit
igitur pro uirtute etiam in hac uirtute premia
Et quanquam ipse singulari Dei consilio tollitur
è medio, ne de regno certamina incidant inter
Dauidem & ipsum, tamen eius posteritas man=
sit ac floruit gloria tanta, ut fortissimi uiri à Io=
natha orti recenseantur usq; ad tempora exilij
Babylonici, cum quidem reliqua tota posteritas
Saul statim post ipsum deleta sit. Hac series po=
sterita=

DE DECALOGO:

steritatis Ionathæ annotata est 1. Paralip. 8. Accessit igitur præmijs Ionathæ & hæc conseruatio diuturna, & ut sic dicam, longæua posteritatis, annorum ferè quingentorum. Hæc & similia exempla iuuentus consideret, & discat uerè Deo curæ esse etiam corporis bona, & dari ea pro officijs disciplinæ erga parentes, magistratus, præceptores, consideret quanti sint labores quantæ curæ educationis, quem uerus amor parentum erga liberos, quanta beneficia sint institutionis. Pro his tantis rebus agnoscat se debere gratiam. Deus intellectum gratitudinis indidit humano generi, & homines inter se obligat ad referendam gratiam, quam ob causam? ut discamus in his communib. exemplis etiam ipsi summo conditori, qui & corporis bonis, & æterna gloria nos ornat, gratiam deberi. Ut igitur excitentur mentes ad gratitudinem Deo præstandam, assuescenda sunt ad hanc uirtutem, tanquam his primis rudimentis. Quomodo mens aget gratias Deo æterno, quod naturam condidit, quod fecundat quotannis terram, ut nos alat, quod condidit genus humanum ad uitam æternam, & Filium misit, ut restitueret uitam æternam, quod tradidit certam doctrinam legis & Euangelij, quod Ecclesias & politias constituit,

DE DECALOGO.

stituit, si tanta est durities uoxi ασογία, ut nec matris pericula & dolores, quos in partu sustinuit, nec assiduos labores educationis, quos ambo parentes sustinuerunt, magni aestimet, nec propter hæc officia parentibus se subiiciat. Sunt tales nature multe, quarum feritas detestanda est, & communes faciendi sunt pueri, ut hanc ipsam ob causam discant intelligere & colere gratitudinem debitam hominibus, ut excitentur ad gratitudinem Deo præstandam. Deinde, quia ætas tenera ac rudis nondum uidet quanti sint labores gubernationis, horum etiam magnitudo aliquo modo eis declaretur, ut discant se gratiam & magistratibus debere. Ac omnino quoties fit mentio gratitudinis, de quarto præcepto Decalogi cogitent, sciant eam contineri in hoc præcepto, & flagitari diuinitus, ac Deo placere, sciant puniri diuinitus ingratos, ut Salomon in Prouerbijs inquit: Non recedet malum à domo ingrati. Semper autem accedat & hæc cogitatio: Ideo hominibus inditus est intellectus gratitudinis, ideo hæc communia officia nobis præcipiuntur, ut discamus Deo deberi gratitudinem. Est autem gratitudo uirtus seu iusticia quædam qua uoluntas se, obligat illi, à quo beneficium accepit, ad mutua

DE DECALOGO.

ad mutua officia debita proportione, ad diligendum eum, à quo beneficium proficiscitur ad ornandum eum aut tueendum, ut narratur Marci cuiusdam, qui præturam gesserat, & Bruti partes secutus fuerat, insignis gratitudo. Hic Marcus cum post pugnam factam in campis Philippiis captus esset, ac inter seruos uenditus, emptus est à quodam Barbula, qui fuit amicus Antonij. Etsi autem Marcus erat ignotus Barbulae, tamen ingenij uis, prudentia, moderatio morum digna uiro nobili elucebat. Quare eum Barbula in comitatu secum duxit, non tam ut seruum, quam ut amicum. Forte igitur, cum tandem Romanam cum secum duxisset, ibi agnoscitur Marcus. Agnitum Barbula propter uietutem seruare cupit. Quare ei per Agrippam ab Augusto ueniam impetrat, qua impetrata, non solum libertatem ei reddit, sed ipsum quoque restituit Reipub. & honoribus, uenit enim Marcus in Augusti noticiam & familiaritatem. Audisti beneficium Barbulae. Nunc gratitudinem Marci cognosce. Post Actiacam pugnam superato Antonio mirabili casu Barbula inter uictos uenditus, emitur à Marci procuratore. Cum autem aliquanto post ad Marcum adductus esset, mox agnoscitur. Memor igitur Marcus accepti beneficij,

DE DECALOGO.

neficij, exponit Augusto quid acciderit, ac ostendit se necessario deprecari pro Barbula, à quo antea seruatus sit. Laudat Augustus Marci officium, & propter uirtutis admirationem dat ueniam Barbulae. Iam Marcus uicissim libertatem reddit Barbulae, cumq; Reipublicae & honoribus restituit, Rara sunt haec Exempla, & multo plures sunt ingrati. Nec raro accidit hoc, quod in Tragoedia quispiam quaeritur: Men, seruasse, ut essent qui me perderent? Sed quia rara uirtus est gratitudo, ideo mediocri diligentia rudis aetas assuefacienda est ut eam intelligere & colere discat.

Haftenus de poenis contumaciae inferiorum & premijs obedientiae dixi. Sciant autem & gubernatores ad se quoq; minas & promissionem pertinere, parentum negligentiam grauiter puniri testatur exemplum sacerdotis Eli. Imò magna pars calamitatum humanarum oritur à parentum & gubernatorum negligentia, ac ne sim prolixus, unam hanc sententiam adscribam, quae semper in conspectu esse parentibus & praceptoribus adolescentiae debet.

Non est uoluntas Patris, ut pereat unus de paruulis istis. Si quis laeserit unum de paruulis istis in me credentibus, melius ei esset, mergi eum in

F

mare

DE DECALOGO.

mare &c. Magnum & atrox scelus est uel negligentia frenos disciplinae iuuentuti laxare, uel praua institutione, aut malis exemplis eam corrumpere. Hæc quam sit usitata in uita, nimis manifestum est. Cum parentes aut præceptores sunt Epicuræi, non assuefaciunt suos ad agnitionem & timorem Dei, interdum alunt & confirmant malas opiniones. Hæc scelera puniri diuinitus non dubium est, sicut Deus inquit: Contemnentes me, reddam contemptos.

Econtra uero pios ac uigilantes parentes, præceptores, & Magistratus multa docet promissio de exercenda fide, eoq; magnopere confirmat. Magnum, difficile, ærumnosum & periculosum onus sustinent magistratus omnes, in quo gerendo, experientia docuit magnos & mediocres reges ac duces, gubernationem rem esse supra hominum sapientiam & uires positam, ac Dei auxilio indigere, qua de re extant innumera sententiæ, etiam in Ethnicis scriptoribus, sed nos credamus grauißimo testimonio Baptiste, Non potest sibi homo sumere quicquam, nisi ei sit datum de super. Exercent igitur pij Magistratus fidem, cum petunt & expectant à Deo consiliũ & auxilium in tota gubernatione. Ac norunt

pj

DE DECALOGO.

pij hoc exercitium, & sciunthanc inuocationem non esse irritam, Sicut pulcherrimum exemplum extat. 2. Paral. 20. Cum ignoramus quid agendum sit, hoc unum restat, ut oculos nostros ad te dirigamus. Sæpe autem accidit, ut negocia incidant, quæ consilijs humanis inextricabilia sunt: In his cum facere officium suum magistratus student, & fide auxilium petunt, sentient se iuari à Deo etiamsi euentus non prorsus nostris cogitationibus respondent, ut supra de Ionatha dictum est. Hæc est uera politica sapientia, supra Aristotelicam, & supra consilia sapientum, qui Deum non uerè inuocant, sed decurrunt ad uaria & inconcessa præsidia. Hæc etiamsi non intelligit rudis ætas, tamen monenda est, ut discant hæc duo, faciendum esse officium, nec admiscenda esse mala consilia, & petendam, ac forti, magno & constanti animo expectandam esse defensionem à Deo, sicut Psalmus 36. ait: Commenda Deo uiam tuam, & ipse faciet. Item: Subditus esto Deo, & ora eum. Item: Expecta Deum, & custodi uiam eius. O salutarem sapientiam, quæ & euentus parit fœlices, & in periculis magnam consolationem & constantiam consiliorum adfert.

DE DECALOGO.

DE REVERENTIA ET OBEDI- entia debita ministris Euangelij.

ETSI in tertio precepto dictum est, de mi-
nisterio Euangelij conseruando, tamen maxime
probandum est, quod in hoc quarto precepto
docent de obedientia & reuerentia prestanda
pastoribus Ecclesiarum recte docentibus. Sed
semper tenenda est aeterna & immutabilis regu-
la: Fugite idolatriam. Item: Si quis aliud Euan-
gelium docebit, anathema sit. Quare necesse est
uitare idola, necesse est discedere ab ijs, qui ido-
la & impias opiniones defendunt, etiamsi uocan-
tur ordinaria potestate, ut auditores Baptiste et
Christi oportuit dissentire a Phariseis damnan-
tibus Baptiste & Christi doctrinam. Etsi au-
tem dolendum est, fieri magnas distractiones ac
discordias, quae pariunt alia multa mala, coedes,
bella, mutationes imperiorum, tamen mandatum
Dei, Fugite idolatriam, est immutabile. Recte
igitur faciunt, qui seiungunt se a defensoribus
idolorum & impiarum opinionum, nec sunt suf-
fragatores in defensione idolorum, libidinum et
parricidiorum. Hoc saepe dictum est, & hic dici
locus postulat. Deinde de Pastoribus recte do-
centibus Euangelium, & non defendentibus ali-
quos impios errores, hanc doctrinam necesse est
infixam

DE DECALOGO.

infixam esse omnium animis, deberi obedientiam ipsi ministerio Euangelij, sicut dicit, æternus Pater de Filio: Hunc audite. Et Filius ait de ministerio: Qui uos audit, me audit. Quare execrandus est furor maximæ multitudinis hominum, quæ contemnit Euangelium & ministerium Euangelij. Debetur & ipsis pastoribus recte docentibus obediētia in his, quæ ad ministeriū pertinent, id est, in Euangelio, & uera iurisdictione tradita in Euangelio. Item dilectio, reuerentia, uictus, defensio. Hæc aliquoties præcipit Paulus, ut 1. Theß. ultimo: Eos qui præsumunt in uerbo, diligite excellenter propter ministerium eorum, & pacem erga eos tuemini. Et ad Hebræos ultimo: Obedite doctoribus uestris, & obtemperantes eis, ut cum gaudio & non gementes suo munere fungi possint. Singularis doctrina hoc præcepto continetur, cum ait, ut fungi possint suo munere non gementes. Nam cum per sese omnis gubernatio, maximè uero Ecclesiastica difficilima sit & plena ærumnarum, ualde cumulantur ærumnæ, cum ad externa impedimenta accedit domestica contumacia. Econtra uero, cum domi concordia est, facilius sustineri certamina cum externis hostibus possunt. Ideo iubet auditores, ut suo obsequio leniant gubernatoribus cæte

DE DECALOGO.

ras difficultates, & induant eosdem effectus, ostendant se publicam tranquillitatem priuatis negocijs anteferre, quod nisi fiat, cumulantur impedimenta.

Reuerentia autem, quam nominavi, est agnoscere eos diuino ministerio fungi, ac nos ipsos subijcere huic ministerio, nec maledicere ueræ doctrinæ, nec calumniose deprauare rectè dicta & rectè facta piorum pastorum. Postremo & moribus eorum infirmitatem aliquam condonare, quæ tamen non coniuncta est cum impietate nec manifestam turpitudinem continet. Id significat Christus, cum lauat pedes Apostolorum, & exemplū eos imitari iubet. Tunc lauas pedes sacerdotum, cum sordes eorum placidè detergis, & tua diligentia offensiones sanas, non exulceras. Contrarium faciunt homines prophani, nec solum acerbè exagitant leuia uicia aut errata, sed etiam uirulentis calumnijs rectè dicta & rectè facta deprauant, & insidiosè aucupantur & captant aliqua, quæ in speciem reprehendi & traduci possunt. Hæc sycophantia non est leue peccatum, quare se quisq; adsuesfaciat, ut rectè docentes ex animo ueneretur, ut si quam habent imbecillitatem, sine impietate, & sine manifesta turpitudine, cogitent sese etiam uicia habere, quorum

DE DECALOGO.

quorum ueniam ita sint impetraturi, si & alijs
ipsi ignoscant, ut ait Christus: Remittite & re-
mittetur uobis. Nota est uetus fabula de duabus
manticis. Sua uicia homines gestant in mantica
quæ pendet in tergo, aliena gestant in contra-
ria. Cur tui pastoris morbos uides, tuos negligis
Hæc iudiciorum peruersitas, gignit postea alias
pestes, liuorem & odia, quæ inuocationem impe-
diunt. Et interdum perniciofa dissidia sequun-
tur in Ecclesijs, quæ rectè constitutæ fuerant.
His malis cum occasionem præbet iudicij tui
peruersitas de rectè docentibus, scias ad te per-
tinere tristissimam concionem Christi: Væ ho-
mimi, per quem exoritur scandalum. Cæterum
longior est doctrina de ritibus, quos Episcopi
seu pastores instituunt. seu ut uulgo dicimus, de
traditionibus humanis. In Ecclesijs rectè institu-
tis, ubi ritus seruiunt ministerio Euangelij, quod
cum Deus publicum esse uelit, ordine quodam admi-
nistrandum est, teneatur regula, quod propter con-
seruationem ministerij & bonum exemplum ser-
uandi sint illi ritus, quia non pugnant cum Euan-
gelio. Sed quod extra casum scandali, uiola-
tio non sit peccatum. Sed ritus impij fugiendi
sunt, inuocatio mortuorum, oblatio pro uiuis
& mortuis in Myssa, & aliæ superstitiones.

DE DECALOGO.

Et irrita ac nulla est autoritas legum, quæ pugnant, cum mandatis diuinis, ut legis de cœlibatu. Sed hæc aliàs copiosius dicuntur.

DE QVINTO præcepto.

POSTquam obedientia constituta est in quarto præcepto, reliqua deinde præcepta tradunt ordine uera officia debita proximo, scilicet ne corpori, coniugi, fortunis alterius noceamus. Item, ut simus ueraces, seruantes pacta &c.

Quæ sunt peccata pugnantia cum hoc præcepto?

Duplicia sunt, exteriora & interiora. Exteriora sunt, iniuste corpus alterius ledere externo aliquo facto. Item iuuare aut approbare tales iniurias. Item non defendere eos, quos tueri debuimus. Hic gradus habet poenam corporalem. Deus enim seuerissime mandat, ut homicidia puniantur. Nec mandat solum, sed ipse est custos huius legis, nec relinquit, impunitos homicidas, sicut testantur hæc uerba: Vox sanguinis fratris tui clamitat &c. Et Christus inquit: Qui gladium acceperit, scilicet non datum a magistratu & legibus, gladio peribit. Quare etiamsi quis effugerit magistratum manus aliquandiu, tamen

DE DECALOGO.

tamen sciat se Dei manum effugere non posse, qui mirabiliter retrahit fontes, etiam ad corporales poenas. Ita Deus sua ope hanc legem conseruat, ut retineat pacem in societate humana, & ostendat, se hoc exemplo puniturum esse peccata. Hæc prodest infigi intimis sensibus pectoris, & ut timor Dei coherceat homines, & agnoscamus presentiam & iudicium Dei. Ac exempla priuata & publica testantur Deum esse iudicem, ut neces tyrannorum, poenæ mouentium iniusta bella, item crudeliter imperantium. Sed interiora peccata sunt cupiditas nocendi in animo, odium, maleuolentia, ἀσοφύα, negligentia in defensione, quia lex Dei requirit perfectam obedientiam, ideo non solum præcipit, ne manu noceamus, sed etiam ne cor nocere cupiat. Sic interpretatur legem Christus Matth. 5. & requirit perfectam obedientiam.

Quæ sunt bona opera huius præcepti?

DVPLICIA sunt, politica & spiritualia. Politicum est, abstinere ab externa cæde, non iuuare, non approbare iniurias corporum, defendere eos, quos tueri debemus. Hæc est politica iusticia, quæ existere potest etiam in impijs, & requirit

F. S.

requirit

DE DECALOGO.

requirit eam Deus, ac retinet pacis publicæ causa, & ornat corporalibus præmijs, ut, iusta bella gerentes defendit, ut Romanis dedit Imperium. Interiora opera sunt in timore Dei, fide & agnitione Christi, uel obedire Deo in hoc præcepto uacare odio, maleuolentia, cupiditate nocendi, dolere uicem eorum, qui iniurijs afficiuntur, habere uoluntatem defendendi & iuuandi alios, esse placabilem, non esse tenacem simultatū aut offensionum, non esse cupidum uindictæ.

Estne licita uindicta?

VINDICTA mandata Magistratibus, est opus, quod fit autoritate & mandato Dei iuxta leges. Ideo propriè & uerè pertinet ad hanc sententiam: *Mihi uindicta, & ego retribuam*, id est, Dei est uindicta, quam Magistratus legitime exercet. Multæ autem partes sunt uindictæ legitime, iudicia, bella, defensio legitima aduersus latrones, pœna legitima latronum & tyrannorum. Hæc concessa sunt etiam Christianis quia magistratus est res bona, & ordinatio diuina, qua licet uti Christianis, Roman. 13. Sic fuerunt in imperijs Ioseph, Dauid, Centurio, & multi sancti principes & reges. Sed, priuata uindi-

DE DECALOGO.

uindicta prohibita est, sicut Paulus inquit: **NON** ulciscentes uosmetipsos. Est autem priuata uindicta, quæ fit sine autoritate Magistratus. Itaq; etiam Magistratus priuatam uindictam exercet cum sine legum autoritate, priuata cupiditate innocentes ledit.

Quæ uirtutes pertinent ad hoc præceptum?

DILECTIO proximi, iusticia in non lædendo, beneficentia in defendendo. Mansuetudo imperans iræ, placabilitas, clementia $\epsilon\pi\epsilon\iota\kappa\epsilon\alpha$ in mitiganda acerbitata imperiorum, misericordia $\phi\iota\lambda\omicron\sigma\omicron\upsilon\gamma\iota\alpha$, quæ est affici alienis bonis $\epsilon\tau$ malis. Vicia opposita sunt, odium, maleuolentia, iniusticia, cupiditas nocendi, cupiditas uindictæ, desertio eorum, quos defendi oportuit, crudelitas, quæ pugnat cū $\epsilon\pi\epsilon\iota\kappa\epsilon\alpha$, implacabilitas $\alpha\sigma\omicron\upsilon\gamma\iota\alpha$, non esse misericordem. Gaudere in alienis malis. Non affici alienis bonis aut malis.

Peccatne Daud, cum ait: **PER**fecto odio oderam eos?

NON peccat. Nam irasci propter gloriam Dei, $\epsilon\tau$ amorem iusticie, est uirtus, $\epsilon\tau$ quidem

DE DECALOGO.

quidem peculiaris & excellens motus in est san-
ctis uiris, inflammatis studio defendendæ gloriæ
Dei, aut defendendæ iusticiæ, aut ira aduersus
impietatem & turpitudinem. Hic impetus pla-
cet Deo, sicut Phines propter zelum promitti-
tur sacerdotium. Et 4. Reg. laudatur Iehu, qui
inquit: Vide zelum meum pro Domino. Et alibi
dicitur: Zelus domus tuæ comedit me, id est, ex
arsi magno impetu defendendæ domus Dei. Hoc
affectu Helias, Heliseus occiderunt impios, &
Propheta maledicunt impijs, ut in Psalmis appa-
ret. In heroicis uiris est similis quidam impetus
defendendæ iusticiæ, puniendæ turpitudinis,
tuendæ Reipub. &c. Hunc affectum Philosophi
uocauerunt Nemefin. Et quanquam talis ira est
heroica, nec simulari potest, sed est peculiare
donum Dei, tamen Magistratus, quantum fieri
potest, talem zelum & talem iram imitari de-
bet. Sed tunc peccatum est irasci, cum priuata
cupiditate incitati irascimur, uidelicet, non prin-
cipaliter propter gloriam Dei, aut amorem iu-
stitiæ, aut odium turpitudinis, sed quia nobis
commoda nostra eripiuntur, & inturbantur
uoluptates. In talibus priuatis causis ira, & odium
se alios, & incendi cupiditate uindictæ, sunt pec-
cata contra præceptum: Diliges proximum
sicut

DE DECALOGO.

sicut teipsum. Et Christus Matth. 5. refert ad hoc præceptum, Non occides. Item iubet inimicos diligere, & prohibet priuatam uindictam. Atq; hic cauendum est, ne priuatis affectibus atq; odijs prætexatur species zeli, ut hypocritæ & tyranni sæpe faciunt. Postremo in hoc præcepto considerentur comminationes & promissiones. Comminationes aliquas supra recensui. Homicidia haud dubiè punit Deus etiam corporalibus pœnis, sicut ait Christus: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Et de Abel dicitur: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Contra proponamus nobis etiam promissiones, ut ad clementiam & cohibendum cupiditatem uindictæ nos inuitent. Christus inquit: Beati mites, quia possidebunt terram. Item: Remittite, & remittetur uobis. Et Ecclesiastici 28. Aduersus uiscerentem Deus exercebit uindictam, & peccata illius seruabit. Item: Remitte proximo, qui tibi nocuit, & tunc deprecanti tibi remittentur peccata. In primis autem in Repub. necessaria uirtus est cohibere cupiditatem uindictæ, quia ibi nisi interdum dissimulemus iniurias, existunt ingentes motus. Hic condonandæ sunt iniuriæ communi tranquillitati, sicut docet præceptum, Dilectio est uinculum integritatis, id est, ne dissoluatur

DE DECALOGO.

Solaatur Ecclesia: Valde laudatur græcum illud
præceptum, μή μνησικακήρ.

Quomodo fit hoc præceptum, &
quomodo placet Deo, & fit
cultus Dei?

OMNIA præcepta referenda sunt ad pri-
mum. Nam hoc sine omnia fieri debent, ut in ijs
officijs Deo obediamus. Ita igitur fit hoc præ-
ceptum, cum prius fide statuimus, nos propter
Christum placere Deo, & postea incipimus obe-
dire Deo in his præceptis. Timemus Deum, nec
uolumus eum offendere. Ideo abstinemus ab iniu-
sta uolentia, repugnamus iracundia, reprimi-
mus odium. Et hæc exercitia non sunt facilia.
Ideo pij in hoc certamine adiuuantur à Spiritu
sancto. Hæc inchoata obedientia, & si procul
abest à perfectione, tamen propterea, quia su-
mus in Christo, placet Deo, sicut & Psalmus con-
cionatur pijs: Irascimini, & nolite peccare, id
est, resistite iræ. Fit autem cultus Dei propter fi-
nem, quia hoc sine præstat, ut Deo obediamus
in his officijs. Item propter ipsum retineamus
Ecclesie tranquillitatem.

SEXTVM PRAECEPTVM:

Non mœchaberis.

Quid

DE DECALOGO.

Quid præcipit sextum præceptum?

APPROBAT coniugia conjugalem consuetudinem. Deinde prohibet omnes uagas concubitus, & prohibet non tantum externa facta, sed etiam affectus impuros & incendia animorum, sicut Christus interpretatur: Qui uiderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est.

Recita comminationes additas huic præcepto?

NON solum est imbecillitas magna in animis hominum, qua fit, ut facile inflammetur concupiscentia, sed etiam horribilis cæcitas est, quæ facit, ut extenuent homines hoc peccatum, nec uideant iram Dei aduersus hoc peccatum nec moueantur minis æternarum pœnarum aut corporalium pœnarum. Nam maximæ calamitates humane plerunq; sunt pœnæ idolatriæ, tyrannidis & libidinum. Ita in causis diluuij recensentur libidines. Sodoma conflagrarunt propter nefariam impuritatem. Ciues Sichem interfecti sunt propter stupratam filiam Iacob. Deinde in deserto propter libidines una die uiginti tria millia hominum perierunt:

Postea

DE DECALOGO.

Postea ferè tota tribus Benjamin deleta est propter stupratam Leuitæ uxorem. Filij Heli propter adulteria perierunt. Davidis adulterium magnas ipsi & regno calamitates attulit. Ostendunt pœnas huiusmodi flagitiorum etiam aliarum gentium historiae, ut Troia propter raptam Helenam euersa est. Romæ tota Respublica mutata est propter Lucretiam uicpressam. Deinde propter Appij scelus, qui Virginij filiam rapere conatus est, iterum mutata est Respublica. Plutarchus narrat duas puellas à Laconicis iuuenibus per uim stupratas deinde interfectas esse. Narrat & alia quædam facinora, sed in pugna Leuctrica Lacedæmonij uicti sunt ad sepulchra illarum puellarum, ut appareret Deum ulcisci illa stupra. Pausanias Spartanus propter raptam & interfectam puellam, postea fame necatus est. Miletus, Sybaris, Athenæ, & aliæ Græciæ ciuitates, deniq; Roma propter libidines euersæ sunt. Constantinopolim aiunt etiam ante captiuitatem horribilibus sceleribus pollutam fuisse. Has Historias attigi breuiter, ut similia exempla obseruentur uetera & recentia, eaq; sciamus non casu accidere sed pœnas esse diuinitus irrogatas pro talibus flagicijs. Ac certissimum signum est impendentis exitij

DE DECALOGO.

vis exitij imperijs & ciuitatibus, quando ad ipsa
uicia accedit impunitas & contemptus peccati.
Sicut Esa. 3. dicitur: Peccatum suum sicut Sodo-
ma prædicauerunt, Cum talis est licentia, scia-
mus non procul esse pœnas. 1. Corinth. 6. For-
nicatores, adulteri & c. non erunt hæredes reg-
ni Dei. Et sequitur deinde longa concio, Ephe. 5:
Omnis fornicatio & impudicitia non nomine-
tur inter uos. Gala. 5. Opera carnis sunt
adulterium & c. qui talia agunt, regnum Dei
non possidebunt. Coloss: 3. Fornicatio & impu-
dicitia & c. propter quæ uenit ira Dei super
inobedientes. 1. Thessa. 4. Hæc est uoluntas
Dei sanctificatio uestra, ut abstinatis à fornica-
tione. Heb. 11. Fornicatores & adulteros iudica-
bit Deus. Heb. 12. Sequimini sanctificationem,
sine qua nemo uidebit Dominum. 1. Pet. 2. an-
tefert cæteris peccatis libidines, & significat
præcipuè propter libidines puniri homines pri-
uatim & publicè. Iniustos ad diem iudicij reser-
uat, maximè uero ambulantes in concupiscentia
immunda iuxta carnem. Itaq; exempla testan-
tur publicis calamitatibus sæpe punitas esse li-
bidines. Ephe. 4. docet cæcitatem & securi-
tatem comitari libidines, cum ait: Qui cum dedo-
luerunt, se tradunt immundiciæ. Et Oseas monet
G cæcitatem

DE DECALOGO.

excitatem poenam esse libidinum. Ebrietas & fornicatio auferunt cor. Sunt autem gradus libidinum, qui & poenarum gradus habent in exemplis sacrarum literarum & legibus. Nam imperia debent publicis poenis hæc flagicia punire, sicut testatur hæc sententia: Lex posita est iniustis. Hic autem intelligamus etiam uicina uicia prohiberi, quæ alunt libidines, qualia sunt, intemperantia, ocium, luxus, sicut ait Ezechiel cap. 16. Hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis & abundantia, & ocium, & manum egeni non porrigebant. Ideo fecerunt abominaciones, propter quas deleui eos. Vt autem Propheta coniungit uicina peccata, ita hic prohibentur omnia uicia, quæ alunt libidines, ut intemperantia, ocium, ebrietas.

Quomodo fit hoc præceptum?

ITA fit, cum agnoscimus immundiciam nostram, & fide statuimus nobis Deum propicium esse propter Christum, & incipimus Deo obedire in hoc præcepto. sic, ut in timore Dei & propter Deum repugnemus affectibus, qui ad libidines incitant, & abstinemus à scortatione, adulterijs et incestis libidibus, sed coniugio piè utantur illi, quibus est opus, iuxta illud Pauli: Propter

DE DECALOGO.

pter fornicationem unusquisq; habeat uxorem suam. Nam conjugalem consuetudinem approbat Deus, sicut Christus clare docet Matth. 19. Et Paulus 1. Corinth. 7. & 1. Timoth. 2. Hæc inchoata obedientia placet Deo, propterea, qui sumus filij, & habent ingentia præmia, sicut testatur exemplum Ioseph. Et quanquam hærent in nobis uiciosi affectus, tamen condonantur ijs, qui repugnant & credunt in Christum.

DIC SEPTIMUM Præceptum.

NON FVRTVM FACIAS.

Quid præcipit?

VITÆ opus est rerum usu, possessione, & contractibus. Ideo iam docet etiam in his rebus Deo seruire, & primum, quia uetat furta, sequitur, quod liceat suum cuiq; tenere. Quare rerum distinctionem & dominia approbat. Estq; doctrina utilis conscientie, intelligere, quod Deo placeat hæc externa & politica ordinatio distinctionis dominiorum. E contra prohibet omnia uicia, pugnantia cum hac ordinatione, furta, rapinas, iniustos contractus, &

G 2 qualesq;

DE DECALOGO.

qualescunq; expilationes priuatas & publicas, mendicitatem, non necessariam, negligentiam incurandis facultatibus nobis commissis, prodigalitatem & profusiones & sumptus inutiles, corruptelas, quibus emuntur patrocinia in malis causis, mercedes iniustas, imposturos in mercibus &c. Nec tantum exteriora facta prohibentur, sed etiam interiora uicia, auaricia & omnis cupiditas iniusti lucri & πλεονεκτημάτων, tenacitas in dandis necessarijs elemosynis, in iuanda Ecclesia & Repub. postremo & naturalis concupiscentia repugnans huic præcepto. Hæret enim in animis hominum diffidentia, qua fit, ut non expectent homines uictum & cætera commoda uitæ à Deo. Inde oritur sollicitudo de uictu & fortunis, quæ impellit homines ut appetant aliena, ut insidiantur alieno quoquo modo querant. Itaq; accusat & hoc præceptum omnes homines, & erumpit concupiscentia adeo ut mundus plenus sit furtorum, id est. iniustorum aucupiorum, iniustorū contractuum, rapacitatis & similium uiciorum.

Quomodo fit hoc præceptum?

CVM agnoscimus nostram infirmitatem, & fide credimus nobis propter Christum remitti

DE DECALOGO.

mitti peccata, fit hoc preceptum, cum inchoatur obedientia, uidelicet, cum petimus & expectamus ex Deo uictum & fortunas, & simul iuxta mandatum Dei laboramus, & iuste parte utimur, & propter timorem Dei cauemus illicitos modos querenti res. Item damus de nostro necessarias eleemosynas propter mandatum Dei iuuamus quantum possumus de nostro Ecclesiam uidelicet ministros Euangelij, & studia. Item, Rempublicam. Hic magna consolatio est pijs, intelligere, quod hæc obedientia Deo placeat, & quod hæc ipsa œconomica officia, id est, diligentia parandi facultates, & legitimus usus earum, sunt cultus Dei.

**Licetne Christianis tenere proprium
& esse diuites ?**

LICET tenere proprium, & habere diuitias, sicut multæ sententiæ testantur. Paulus ad Timotheum ait: Precipe diuitibus, ne susperbi-
ant & c. Non igitur, prohibet esse diuites. Et in genere tenenda est regula, quod Euangelium non aboleat politicas ordinationes. Pertinet autem & distinctio dominiorum ad politicas ordinationes. Item Euangelium uocat ad Christum reges & principes, manentes in imperijs. Licet
G 3 igitur

DE DECALOGO.

igitur esse diuites. Sed regula Salomonis tenenda est, qui ait: Fontes tui deriuentur foras, & tu dominus eorum esto. Hac figura pingit & proprietatem rerum & eleemosynas. Ut enim alijs concedimus, ut ex fonte nostro hauriant aquas, aut deducant riuulos, ita tamen, ut nos fontis dominium retineamus, sic ex fructibus nostris patrimonij congerendæ sunt eleemosynæ, ita tamen ut fundus nobis sit saluus, seu ut sit incolume patrimonium. Nam & Reipublicæ causa opus est esse multos diuites. Igitur utraq; uirtus necessaria est, parsimonia in conseruandis patrimonijs & liberalitas in largiendis eleemosynis, sed necessarijs.

Quæ sunt eleemosynæ necessariae?

TRIA genera sunt præcipuè necessaria. Primum, conferre aliquid ad ministerij Ecclesiastici conseruationem. Hoc officium sæpe præcipitur in scripturis. Christus ait: Dignus est mercede is, qui laborat. Et Paulus ad Corint. Sic & Dominus ordinauit, ut ij, qui annunciant Euangelium, uiuant ex Euangelio. Et addit magnas promissiones Christus in Euangelio. Qui dederit minimo in nomine discipuli, non perdet

DE DECALOGO.

perdet mercedem suam. Et extant passim in Prophetis promissiones amplissimæ, ut Haggei primo, & Malachia primo. Sciant ergo pii hoc genus eleemosynarum ita necessarium esse, ut qui non præstant pro sua uocatione & facultatibus, & pro suo loco, grauitè offendunt Deum. Principes & Respub. debent tueri pios ministros, & curare eis uictum. Debent & studia excitare suo sumptu. Sic & priuati debent liberaliter conferre ad alendos ministros Ecclesiasticos & Studiosos. Debent & alijs officijs eos iuuare.

Secundum genus est, largiri egenis cognatis, ut parentibus, fratribus, liberis, aut alijs propinquis, quia in dandis eleemosynis primum est habenda ratio propinquorum, sicut Paulus inquit ad Timotheum: Discant primum exercere pietatem erga propriam familiam, & uicem reddere parentibus. At si quis suos, & maximè domesticos, non curat, deterior est infideli, quia cognatis dupliciter obligati sumus, & naturali φιλοσοφία, & propter illud commune præceptum de iuuandis egentibus. Sæpe autem existit naturalis φιλοσοφία, etiam in ignaris Euangelij.

Tertium genus est iuuare alienos, quos tamen præsens occasio nobis commendat, scilicet, quia

G 4 nobiscum

DE DECALOGO.

nobiscum uiuunt, & impediti ualetudine aut alijs ueris difficultatibus, non possunt sine alieno auxilio uiuere. Hos petentes non iuuare pro modo facultatum est peccatum, sicut 1. Iohan. 3. scribitur: Qui habet facultates, & uidet fratrem suum egere, & claudit uiscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Ita & lex Mosi, cum præcipit, ut singulae ciuitates suos egenos sustentent, significat præsentibus talia beneficia deberi. Nam in Deuteronomio cap. 15. nominatim fit mentio illorum, qui nobiscum habitant. Sic enim inquit textus: Si unus de fratribus tuis qui morantur intra portas ciuitatis tuæ, in terra, quam Dominus Deus tuus tibi daturus est, ad paupertatem reductus fuerit, non obdurabis cor tuum &c. Et deinde: Non dicerunt pauperes in terra habitationis tuæ. Idcirco ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri egenti & pauperi, qui tecum habitat in terra. Constituit & Paulus modum eleemosynis, 2. Corinth. 8. ut ita largiamur, ne nobis sit tribulatio, alijs remissio, sed ut ex æqualitate pro præsentis occasione, ex eo quod nobis superest, consolatur illorum inopia. Hic cum nominatim dicat, ex eo quod superest, uult, ut largiamur de fructibus patrimonij, nec tollit discrimina diuitum & pauperum. Non enim

DE DECALOGO.

enim tollit distinctionem dominiorum, & politicas ordinationes. Nam & paulò ante praefatus est, se de uoluntaria collatione loqui, non imperare ut discedant à facultatibus. Ergo aequalitas intelligenda est non Arithmetica, sed Geometrica, id est, ut ratione fiant aequales diuites & inopes, uidelicet, ut quo quisq; ditior est, eo sit liberalior. Item, ut diuites benignè largiantur, inopes uero & non abutantur aliena liberalitate, nec utantur alieno nisi in necessitate, non exhauriant aliorum patrimonia &c. Nam mendicitas quæ non habet probabilem causam, est peccatum, & furti species, sicut 1. Thessa. 4. dicitur: Adhortamur uos fratres, ut studeatis esse tranquilli, & suum quisq; officium faciat, & labores suis manibus. Et 2. Thessal. 3. Si quis non uult laborare, non comedat. Item: Ut cum tranquillitate laborantes, proprium panem comedant. Talibus ignauis mendicis non est opus, largiri. Ac uidendum est in eleemosynis, ne sint profusiones ad ostentationem comparatæ, sed necessitati aliorum consulant propter mandatum Dei. Hæc uera officia scuerissimè præcepta sunt, & habent grauissimas comminationes & promissiones, sicut ait Christus: Esuriui, & non dedistis mihi cibum. Proverb. 21. Qui obturat

G S

aures

DE DECALOGO,

auris ad clamorem pauperis, uicissim clamabit
& ipse, & non exaudietur: Item Esa. 58. Frange
esurienti panem tuum & c. tunc inuocabis, et do-
minus exaudiet.

Licetne Christianis uti con-
tractibus?

LICET, iuxta usitatam regulam: Euangeli-
um non abolet ordinationes politicas aut œcono-
micas, & quidem iura naturæ non abolet. Sunt
autem contractus iuris naturæ, quia uita huma-
na habet opus mutua communicatione, quæ fit
per contractus. Quare sciat Christianus contra-
ctus esse ordinationem Dei, sicut alias politicas
ordinationes, quemadmodum & Salomon dixit:
Libra & pondus, iudicia Domini sunt, id est, res
à Deo iustè ordinate. Sed in primis consideret
Christianus finem illarum ordinationum princi-
palem. Deus enim hæc dona ordinauit ad hunc
finem, ut per ea mutuam charitatem exercea-
mus.

Quare Christianus in fide utetur contracti-
bus, tanquam dono Dei, & sciet his officijs exer-
cendam esse charitatem erga proximum. Qua-
re non defraudabit proximum per prætextum
contractuum, nec struet per contractus insidias
proximo. Quatenus autem utendum sit contra-
ctibus

DE DECALOGO.

Et quatenus lucra concessa sint in contractibus, leges politicae consulendae sunt, quia Christianus potest uti legibus civilibus, et uidendum est, in quibus contractibus leges concedant lucra, et approbent, in quibus non approbent, ut in uenditione et locatione rerum uel operarum mediocria lucra conceduntur. Aut enim officia, aut res seu operae communicantur. Ut autem possit esse perpetua communicatio, necesse est effici aequalem compensationem. Si enim una pars tantum daret, altera tantum acciperet, non esset perpetua communicatio, ideo leges non uolunt officia rebus compensari, sed officijs, quia res alterius partis exhaurirentur, et iure naturali quaedam officia homines debent hominibus, uidelicet quae nobis non nocent, et alijs necessaria sunt. Sunt igitur gratuiti contractus mutatio et depositum. Rursus ubi res uel operae communicantur, necesse est rebus uel operis fieri compensationem. Ideo in emptione uel locatione lucra conceduntur. Ita lex naturae docet aequalitatem in contractibus. Nam haec sententia est lex naturae, ne quis locupletari uelit cum detrimento alterius. Hic quaeritur de ritibus, item contractu cum pacto redemptionis. Item de eo quod interest, item de usuris.

DE

DE DECALOGO.

DE REDITIBVS.

REDITVS sunt duplices, alij constituti sunt à legitima potestate in bonis subditorum. Hi sunt moderati, sicut uectigalia esse conuenit, sunt liciti. Nam magistratibus debetur stipendium, ut Rom. 13. scriptum est. Ita & Deus constituit sacerdotibus decimas. Ceterum potestates uideantur, ne immodice onerent bona subditorum, quia peccant contra hoc mandatum Dei: Non furaberis, cum sine iusta & necessaria causa ad Rempublicam pertimente onerant populum nouis aut immodicis tributis, quia populus habet proprietatem in suis rebus, sicut historia de Naboth testatur 3. Reg. 21.

Alij reditus sunt priuato arbitrio constituti, ut cum aliquis constituit in fundo certo seruitutem pro precio, ut alius inde quotannis habeat certam pecuniam, aut certos fructus. Hi contractus etiam sunt liciti, scilicet, si sint uere uenditiones, hoc est, si fundus posset sustinere hoc onus, & in contractu uere insit fundus, unde reditus sit soluendus. Tales reditus uendere, emere, et possidere licitum est. Vt enim licet totum fundum uendere, ita fundi partem. Aut, ut licet in fundo iter, aut actum constituere, ita licet hanc seruitutem constituere, ut alius accipiat aliquam partem

DE DECALOGO.

Partem fructuum, si tamen fundus id onus sustinere possit, & seruetur in emptione mediocris æqualitas. Ac tales emptiones non fiunt uiciose pacto redemptionis. Cum igitur maneat natura emptionis, etiamsi tale pactum accedit, licet emere, uendere & possidere fundos aut redditus cum pacto de reuerdendo.

DE VSURIS

Licetne usuras accipere?

NON licet, Quia Christus inquit: Mutuum date, & nihil inde sperantes. Et lex prohibet Deuterono. 23. Fratri tuo absq; usura mutua bis id quod indiget. Et Psalmo 14. Qui pecunias suas ad usuram non dedit. Et Ezechiel 18. Sunt autem usurae, quando in mutuacione paciscimur ut aliquid supra sortem nobis propter ipsam mutuacionem detur. Ideo autem sunt iniustae usurae, quia exigitur non debitum. Soluens enim mutuum, nihil amplius, debet, & tamen amplius exigitur pro nulla re. Ergo non seruetur æqualitas. Et hæc causa est, cur usurae exhauriant ciuitates, quia sceneratores auferunt plurimum, pro quo nihil recipit soluens. Non potest igitur talis communicatio esse perpetua, cum non sit mutua compensatio.

Est

DE DECALOGO.

Estne usura, Reditus habere emptos
in aliquo certo fundo fructifican-
te, ut supra dictum est?

RESPONDEO: Non est usura, quia ille
contractus non est mutuatio, sed uera emptio.
Concurrunt enim ibi substantialia emptionis,
merx, precium & consensus. Merx est ius
seu seruitus in illo fundo fructificante. Atq; hinc
facile potest iudicari, quando sit uera emptio,
scilicet, cum subest merci aliquod corpus, quo
corpore pereunte, reditus periret. Item in mu-
tuatione is qui dedit mutuo, retinet ius repeten-
dæ sortis. Sed is qui emit reditum in alienis bo-
nis, non habet ius repetendæ pecuniæ. Ergo ille
contractus non est mutuatio.

De eo quod interest,
Estne usura, soluere id quod
interest?

RESPONDEO: Id quod interest, omnino dif-
fert ab usuris. Nam id quod interest, debetur
etiam sine pacto, & tunc habet locum, cum ali-
quis alteri dedit efficacem causam damni, ut si
quis promisisset se soluturum esse ad Calendas
Maij, & illo non solvente ego damno aliquo
affectus essem, ob hanc ipsam causam, quia illa
pecuniæ

DE DECALOGO.

pecunia caruissem, ille, quia dedit efficacem causam
damni, debet soluere id quod interest. Iusta
est igitur ratio, & consentanea nature, cur solu-
endum sit id quod interest, quia nemo debet uel-
le locupletari cum damno alterius. Hoc exem-
plum aliquo modo indicat, quid uocetur inter-
esse, & ubi locum habeat. Non enim debet
prætexi rapacitati fœneratorum, qui mutuatio-
nem tantum in quæstum conferunt, nec petunt
id quod, interest, quia mutuo accipiens dederit
efficacem causam damni, sed simpliciter petunt
lucrum. Cum autem magna sit uarietas contra-
ctum, prudentia adhibenda est in iudicando, nec
temere pronuntiandum est, & cum contractus
sint res politicae, ualet iudicium magistratus ac
legum, id est, sapientis & æqui iurisconsulti de
contractibus, sicut & de alijs rebus politicis. Hic
sapientis iurisconsultus discernet usuras, & id
quod interest. Confert etiam mandata diuina
cum iure humano, ne approbet aperte pugnan-
tia cum mandatis Dei.

DE RESTITVTIONE.

Estne uera regula: Peccatum
non dimittitur, nisi abla-
tum restituaatur?

Respon

DE DECALOGO.

RESPONDEO: Hæc regula uera est in genere de omnibus, qui scientes & uolentes alienum detinent, & habent unde reddant seu possunt reddere, sicut Paulus inquit: Qui furatus est, deinceps non furetur. Atqui ille, qui furatus est, tantisper est fur, dum alienum sciens ac uolens detinet, sicut is, qui rapuit alienam coniugem, tantisper est raptor seu mœchus, dum eam retinet. Ergo cum Paulus uetat deinceps furari, uult alienum reddi, ut ille, qui inuasit alienum, desinat esse fur. Hæc generalis regula tenenda est. Sed impossibilitas habet excusationem, & sunt uarij casus, in quib. adhibenda est ἐπιείκεια ut in aliquibus arcanis negocijs cauenda sunt scandala, & cauenda est infamia, quia fame iactura maior est quam rerum iactura.

Contra:

Satisfactio est inutilis.

Restitutio est satisfactio,

Ergo restitutio est inutilis.

RESPONDEO: Nego minorem, quia restitutio uerè & propriè est pars contritionis, non est illa canonica satisfactio, quam definiunt esse opera non mandata &c. Exemplum, ut: Peccatum non remittitur retinenti alienam coniugem, id ad contritionem pertinet. Ita rem alienam reddere,

DE DECALOGO.

dere contritionem pertinet, quia contritio est est pavor & dolor de peccato, & deinceps non committere facta contra conscientiam & mandatum Dei.

An quæ tenentur præscriptione, iustè tenentur?

RESPONDEO, iustè teneri res præscriptione, quia autoritate legis tenentur, quæ est uerius domina rerum, quam priuati, sed absit dolus in præscriptione, & concurrant reliquæ circumstantiæ, de quibus leges præcipiunt, ut scilicet bono titulo rem nactus sis.

An rapta in bellis sint retinenda?

RESPONDEO: iusta bella gerentes fiunt uerè domini corporum & rerum quas capiunt, ideo & corpora & res captas iustè tenent. Sunt autem iusta & legitima bella, quæ suscipiuntur à legitimis potestatibus ad propulsandam iniustam uim seu latrocinium, Est & alia species iusta, cum bellum à superiore potestate suscipitur ad puniendum manifestum scelus alicuius populi subditi, ut Israclitæ mouerunt bellum ad puniendum tribum Beniamin, propter stupratam Leuitæ coniugem. Nam Deus constituit magistratus

H stratus

DE DECALOGO.

stratus. ut depellant latrocinia, & puniant manifesta delicta, Roma. 13. Cum autem bellum sit una ex acerbissimis pœnis, quibus Deus punit mundum, pleraq; accidunt in bellis atrociora, quam exacta norma iustitiæ postulat. Nec medium in his actionibus accurate constitui potest, sed si principalis causa iusta est, bellator sciat militiam illam esse licitam, & res occupatas iuste possideri. Ceterum bellator si est pius, non suscipiet nisi necessaria bella, moderabitur non necessariam crudelitatem. Deniq; in multis rebus non sumit sibi licentiam usitatam impijs militibus.

DE REDITIBVS Ecclesiasticis.

ECCLESIA habet opus aut collationibus, aut redivibus, propter tres causas. Primum, ad alendos ministros Euangelij. Secundo, ad scholas conseruandas, ubi sumptus suppeditandi sunt doctoribus, & aliquibus pauperibus scholasticis. Tertio etiam alij uere pauperes ex publico iuuandi sunt. Propter has tres causas opus est Ecclesiæ facultatibus, sicut & Paulus iubet ministros ab Ecclesia ali. Item suppeditari pauperibus. Et quoniam populus tenuiter confert, principum

DE DECALOGO.

cipum officium est, constituere Ecclesijs reditus aut pensiones, sicut etiam significat Esaias capite 49. cum ait: Reges erunt nutricij tui, & regine nutrices. Et ex Augustino & historijs apparet, has initio causas fuisse donationis Ecclesiasticarum. At dominium harum rerum pertinet non ad Pontifices aut Principes, aut populum, sed ad Ecclesiam, hoc est, nec Episcopis, nec principibus, nec populo licet hos reditus transferre ad alios usus, quam ad cōservationem ministerij & studiorum.

Hinc facile iudicari potest, multiplicia esse furta in hoc genere, quia omnes, qui fruuntur his bonis, neglecto ministerio Euangelij, & neglectis studijs, peccant. Hic est ingens numerus Episcoporum, Canoniorum & Monachorū, qui non sunt usui Ecclesie, qui deuorant facultates ecclesiasticas, cum interea esuriant pastores, aut nulli habeantur, & negligantur studia.

Huius rei imago in historia passionis Christi proposita est. Sicut enim milites diuidunt uestes Christi, & de eis sortiuntur, ita principes & potentes partiuntur inter se episcopatus & sacerdotia, neglecto ministerio & neglectis studijs.

Donatistarum Ecclesijs publici magistratus auferrebant facultates, & transferebant ad pias Ecclesias,

H z

Ecclesias,

DE DECALOGO.

Ecclesias, qua de re & si conquerebantur Donatista, & disputabant, propter dissensionem dogmatum nemini eripiendas esse facultates, tamen Augustinus respondit, hanc pecuniam esse Ecclesie ideoque recte per superiores Magistratus eripi his, qui non pertinent ad Ecclesiam, & transferri ad ueros usus Ecclesie. Discernendæ etiam sunt in hoc casu priuatae facultates & alienae. Peccant igitur grauissimè & alij, qui ita diripiunt facultates Ecclesiasticas, ne quid inde decidatur ad usus Ecclesie. Peccant et Respublicae nihil conferunt ad conseruationem ministerij & studiorum. Hæc furta non sunt leuia peccata, sicut testantur grauissimæ conciones in Prophetis, ubi Deus seuerissimè minatur illis, qui non iuuant ministros templi, ubi debent iuuare, aut conferre ad eos iuuandos. Haggæi primo: Ædificate domum meam, & placebitis mihi. Item: Domus mea deserta est, & festinat unusquisque ut suam domum extruat. Ideo prohibui, ne cœlum det rorem, & ne terra sit fœcunda. Et Malachie tertio: Inferte omnem decimam in horreum meum, & aperiam uobis cataractas cœli & effundam benedictionem, id est, incrementa, augmenta, abunde. Et Prouerborum tertio. Honora Deum de tua substantia, & de

DE DECALOGO.

Et de primicijs omnium frugum tuarum, et implebuntur horrea tua saturitate, et uino torcularia redundabunt. In his operibus uult Deus exerceri fidē, quae si adesset. liberaliores essemus in hoc genere officiorum. Si enim uerē expectaremus à Deo facultatum conseruationem, profecto libentius largiremur.

DE OCTAVO PRÆCEPTO.

Quid præcipit octauum
præceptum ?

IVBET, ut propter Deum præstetur ueritas in omni uita, dictis et factis, ac nominatim in iudicijs, in contractibus et pactis, requirit ueritatem. Vide autem, quam late pateat hoc præceptum, regit iudicia, pacta, contractus, et complectitur partem iusticiæ particularis, scilicet, quae uetat, ne fraude et per calumniam alij laedantur. Sunt enim duplices iniuria. Aliæ fiunt ui, aliæ sine ui manifesta, sed dolo et fraude fiunt. Violentia prohibetur in quinto et septimo præcepto. Hic prohibentur mendacia, impostura, calumnia. Ita sparsa ex iusticia particulari in hæc præcepta. Nam iusticia particularis prohibet iniurias utriusq; generis. Porro hæc

DE DECALOGO.

uirtus, quæ uetat mendacia & calumnias, uocatur ueritas. Ut autem superioria præcepta alias partes Reipublicæ munierunt, ita hoc præceptum munit iudicia, pacta & contractus. Facile autem possunt agnosci peccata crassiora pugnantia cum hoc præcepto. Ut .n. hic confirmantur iudicia, & omnia forensia officia. si rite & bona conscientia fiant, sicut & iuramentum de calumnia præcipit, ita econtra damnantur omnes falsæ & calumniosæ accusationes & defensiones & sententiæ in iudicijs. Deniq; tota sophistica forensis, item falsa testimonia & consilia, item deprauatio artium & rectæ doctrinæ, item uiolatio pactorum & promissorum in contractibus. Deniq; insidiosa simulatio aut occultatio in moribus & uita, quia ueritas non modo in pactis, promissis aut iudicijs requiritur, sed etiam in tota uita, uidelicet candor, simplicitas, id est, rectitudo seu ingenuitas, quæ facit, ne temere de alijs suspicemur, ut dextrè interpretemur aliorum dicta aut facta, ne sinistra interpretatione deprauemus probabiliter dicta aut facta, ne insidiosa occultatione captemus aliquod πλεονέκτημα, ne sit in amicitia simulatio, sed luceat in dictis & factis, & omni consuetudine rectitudo quædam, & appareat nos serio & bono

DE DECALOGO.

bono studio agere omnia, quæ ostendimus, & præ nobis ferimus. Talis ingenuitas attribuitur Achilli apud Homerum, qui ait, se odisse, ut mortem, eos, qui aliud dicunt, aliud sentiunt. Et si autem maximè decet heroicis uiros hæc ingenuitas, tamen requiritur in omnibus, ac maximè in explicatione doctrinarum, Sed præceptum Dei non modo uirtutem ipsam requirit, sed etiam postulat, ut referatur ad gloriam Dei, hoc est, ut amemus et præstemus ueritatem ut Deo obediamus. Est & uulgare uicium maledicentia, uidelicet illorum, qui libenter serunt, de alijs sermones, quibus eorum fama leditur, aut qui delectantur acerbitate aut scurrilitate conuiciorum, aut qui obtreçant alienæ existimationi. Hæc omnia uulgo detractionem uocant. Et aliàs hæc consuetudo ex naturæ uanitate oritur. Quosdam enim hi sermones sine ulla causa delectant, tantum propter naturæ uanitatem. Aliàs ex ambitione & inuidia, interdum species est adulationis maledicere alijs in aliquorum gratiam. Sunt enim quedam distortæ naturæ adeo uirulentæ & plenæ liuorum, & suspicaces, ut sola naturæ maluolentia sine alijs causis impellat eos ad maledicendum. Quo in genere peccant non tantum qui serunt fabellas, aut

H 4 crimina

DE DECALOGO.

ὁ ψοφῶν ἢ καὶ
τη γοργία
τοῖς φθονε
ροῖς.

crimina de alijs, sed etiam auditores, qui libenter uel auidè audiunt, sicut Pindarus inquit, Inuidis obsonium esse maledicta. Cum autem hoc uicium sit communissimum, discamus frenare linguam, & corrigamus morbos animi, qui aut pariunt aut confirmant linguæ petulantiam, & meminerimus eam pugnare cum hoc præcepto: Non dices falsum testimonium. Et Christus ait: Nolite iudicare, ne iudicemini.

Priuata
maledicen
tia.

Sed hic quaeritur, an non licet manifesta & publica uicia reprehendere? Respondeo: Sententia Christi: Nolite iudicare, non prohibet officium iudicis, aut concionatoris, sed prohibet priuatam maledicentiam, & in rebus dubijs calumnias. Est autem priuata maledicentia, quando cunq; extra iudicium, aut concionem, aut deliberationem, aut piam castigationem, dicuntur in alios conuicia, etiamsi uera & manifesta sunt, ibi uidelicet non dicuntur, ut uel ille emendetur, qui accusatur uel consulatur alijs, sed erumpunt aut ex naturæ uanitate, aut ex morbo animi Porro hoc tempore est usitatum maledicere summis atq; infimis, & præsertim principibus & doctoribus, imo ipsis etiam artibus, & sæpe in rebus dubijs calumniose reprehenduntur, ubi ea, quæ sunt ambigua, non erant in deterio-
rem

DE DECALOGO.

rem partem interpretanda. Multo plus peccant, qui rectè facta aut dicta calumniose depravant, sicut sæpius accidit. Porro quam turpis res sit, & Deo displicens, calumnia, hoc potest animaduerti, quod ab hoc uicio autor peccati, diabolus, nomen habet. Et hoc loco sciendum est, eos, qui falsas fabulas de alijs ferunt, debere illis restitutionem fame, sicut in furto debent restitutionem rerum, quia inter bona externa præcipuum est bona existimatio. Rectè enim dicitur: Bona conscientia nobis opus est, bona fama autem de nobis opus est proximis. Nam honesta opinio inuitat alios ad uirtutem, ideo in Prouerbijs scriptum est: Melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ. Et Ecclesiastici 41. Curam habeto de bono nomine, hoc enim præstantius est mille thesauris. Et extat uersiculus Honestus rumor alterum patrimonium est. Et grauius inquit Gerson: Nonnunquam facilius satisfit pro homicidio corporali & furto, quam pro calumnia. Et de his, qui dicunt conuicia de gubernatoribus Ecclesiarum, ait Anacletus: Deteriores sunt, qui doctorum uitam moresq; calumniantur, quam qui diripiunt aliorum prædia.

DE DECALOGO

An omne mendacium est mortale peccatum?

MENDACIA & in hoc precepto prohibentur & alibi. Nam Leuit. 19. scriptum est: Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum, non eris calumniator, nec susurro in populo. Est autem mentiri, aliud loqui quam sentias, seu dissimulata ueritate falsum dicere, id uniuersaliter est mortale peccatum, cum fit iniusta uoluntate nocendi. Sed in dictis & factis sanctorum sunt etiam quaedam figurae, ut, Abraham dissimulat Saram esse coniugem & uocat sororem. Ægyptiæ obstetrices mendacio excusant se, cur non interficiant infantes Hebræorum. Rahab mendacio defendit exploratores, & scriptura testatur, Deum premia reddidisse pro his officijs. David simulat se habere morbum, cum ad regem inimicum uenisset. Iudith fallit Holofernem, & medici sepe fallunt egrotos, ut eos iuent. Propter huiusmodi dicta & facta pleraque in scripturis & communi uita discernuntur mendacia. Distinguuntur autem tres species. Primum sunt perniciosa mendacia, quæ fiunt cum iniusta uoluntate nocendi, ut cum falso alij accusantur. Hæc omnia sine dubio sunt peccata mortalia. Porro, mendacium sua natura

tura

DE DECALOGO.

tura est peccatum mortale, etiam sine uoluntate nocendi, si uidelicet ex uanitate ingenij dicatur, nec habeat probabilem & honestam causam qualia sunt adulatorum mendacia, quæ contra conscientiam dicunt, aut qualia dicuntur à iactantibus, & alia multa. Alia species est figura seu ironia, cum uidelicet propter honestam & iustam causam aliquid occultatur, aut etiam figuratè aliud dicitur aut ostenditur, Vt cum Abraham dissimulat Saram esse uxorem, ipsa uero occultatio per sese in talibus causis non est mendacium. Nam mentiri non est tantum occultare, sed occultata ueritate falsum dicere. Christus colloquens cum duobus discipulis, etiamsi non ita se ostendit, ut mox agnoscat, tamen non negat se esse eum, qui erat. Tales occultationes, quæ adhibentur in ijs rebus, quas dicere non necesse est, nec mendacia sunt, nec peccata, & plerumq; adhibentur propter aliquam utilitatem.

Secundo, ubi uero manifestatio spontanea peccatum esset, ibi concessæ sunt figuræ, quæ tegunt negocia, Vt Rahab peccasset, si ultrò prodidisset, exploratores. Et mulier 2. Reg. 17. peccasset, si ultro prodidisset nuncios Dauidis. In talibus casibus licet uti ironijs. Tunc. n. figuræ
illæ

DE DECALOGO.

Mendaciū illæ non sunt propriè mendacia. Nam mendaciū propriè est deprauatio eius, quod dici debet. In hoc casu Rahab interrogata est de eiusmodi negotio, quod non debebat dicere. Hinc facile possunt discerni mendacia, quæ nullam habent excusationem, ab ironijs, quæ habent excusationem, si scilicet consideretur, aut id quod debet dici, occultetur, uel deprauetur. Sic aduersus hostem licet uti occultatione nostrorum consiliorum & figura aliqua, sed eatenus, ne uiolentur pacta. Nam pactorū & iurisiurandi religio iure diuino seruanda est. Ideo etiam fides hosti data seruari debet. Sed præter pacta & iusiurandū uti occultatione consiliorum, uel aliqua figura concessum est. Sic occultare licet innocentem, quem tyrannus aliquis inquirat, ut eum afficiat supplicio, quia in tali casu manifestatio spontanea peccatum est. Constituta ergo definitiōe, quid sit mentiri, facilis erit dijudicatio, ubi sint excusabiles figuræ. Est enim mentiri non solum occultatio, sed deprauatio contra conscientiam de ea re, quam dici oportuit.

Addunt tertiam speciem iocosam, ut poemata, apologos, false dicta. Sed hæc nequaquam sunt mendacia, sed potius picturæ eius quod sentimus. Quod ut sit illustrius, proponimus in exemplis

DE DECALOGO.

emplis quibusdam propter similitudinem naturarum adhibitis, ut lupus est imago tyranni, uulpecula imago hominis circumspecti & astuti. Ad hoc genus pertinent omnis generis false dicta in quotidiana uita, quibus utimur ad admonendos homines, quale illud est Philippi de iudice, qui faciem pinxerat fucis, hunc iussit abdicare officium, inquit, *Fucatum non uere iudicare:*

DE RELIQVIS DVO- bus præceptis.

RELIQVA duo præcepta addita sunt, ut interpretentur legem, & discernant legem Dei ab humanis legibus & à philosophia. Nam leges humanae prohibent externa facta. Sed hæc præcepta testantur legem Dei, non solum de exterioribus factis loqui, sed etiam de interioribus affectibus, & inclinatione ac immundicia nature. Cum igitur ait lex. Non concupisces uxorem aut rem proximi. Duo complectitur, & affectus malos, & causam malorum affectuum, scilicet ipsum morbum nature, qui uocatur peccatum originis. Hunc morbum humanae leges & philosophia non iudicant esse peccatum. Ideo lex Dei accusat eum, ut discamus, quam horribiliter hæc humana natura immersa sit peccato, & agnoscamus.

DE DECALOGO

noscamus nos non posse legi satisfacere, sed habere opus alia iusticia. Itaque hæc duo postrema præcepta non pertinent ad disciplinam, sed ad superiorem usum legis scilicet ad accusandum peccatum in tota natura humana, ut agnoscamus vitium originis.

DE FINE

IN singulis præceptis diligenter addendus est finis, ut fiant propter Deum, hoc est, ut in timore Dei, & referatur ad Deum, ut, Magistratui obedias, qui timeas Deum, & uelis Deo parere. Ita non defraudes alium in contractu, qui timeas Deum, & uelis Deo præstare obedientiam. Sic in singulis mandatis & operibus oportet apprehendi Deum, & repeti primum mandatum ut omnia opera fiant cultus Dei, & in omnibus operibus Deum intueamur, & ei seruiamus.

Repetenda est etiam in singulis doctrina de fide, quæ docet, quod propter Christum reputemur iusti gratis. Deinde uero placeat propter ipsum inchoata obedientia. Tenebis autem has præcipuas questiones de quolibet mandato. Prima, quid præcipiat, Secunda, quo fine, Tertia, an satisfiat, Quarta, quomodo fiat, & placeat obedientia.

DE

DE DECALOGO.
DE VSV LEGIS.

Postquam utcunq; Decalogum enarrauimus, admonendus est Lector etiam de usu. Est autem triplex usus. Primum tradendus est Decalogus seu lex Dei moralis, ut disciplina rudes erudiat & coerceat. Et hic usus pertinet ad iniustos & iustos. Deus enim coerceri uult iniustos externa disciplina, & iustis rudibus opus est institutione, doctrina & diligentia coercenda carnis, sicut pueris adolescentibus, uulgo &c.

Secundus usus est proprius contritioni, arguere peccatum, & perterrefacere conscientiam, de quo Paulus saepe loquitur: Per legem cognitio peccati. Item: Lex iram efficit. Si enim nulla esset lex seu nulla obligatio, quomodo id quod fit contra uoluntatem Dei, esset peccatum? Terrentur ergo lege omnes, qui nondum consecuti sunt remissionem peccatorum.

Tertius usus est in his, qui sunt iustificati. Etsi .n. sunt liberati à lege ne damnet, tamen ijs opus est doctrina legis tripliciter. Primo quod ad doctrinam attinet. Secundo, quod attinet ad uetustatem carnis. Tertio, quod ad obedientiam attinet. Primo de doctrina constat etiam iustis opus esse uerbo, ut sciant qui cultus, qualia ope-

DE DECALOGO.

ra placcant Deo, ne excogitent nouos cultus sine uerbo, ut Monachus. Ideo Paulus ad Timotheum inquit: Omnis scriptura utilis est. Secundo de uetustate carnis. Necessse est uetustatem coherceri & argui, quia lex semper arguit præsens peccatum. Sed ita sumus liberi, non quòd lex non arguat, sed si uincamus fide legem arguentem, idq; testatur oratio dominica. Non essent debita nisi lex obligaret & argueret. Quanquã ita liberabimur cum credimus & c.

Tertia de obedientia. Etsi simus liberi à lege ne damnet, tamen manet ordinatio & uoluntas Dei, ut creatura obediat. Quare obedientia necessaria est, & quomodo placeat, docet Euangelium. Ideo inquit Christus: Non ueni soluere legem, sed implere. Item Christus inquit: Hoc est mandatum meum, ut diligatis inuicem. Et 2. Iohan. 3. Hoc est mandatum eius, ut credamus in nomine Filij eius Iesu Christi, & diligamus inuicem. Hæ sententiæ loquuntur de uoluntaria obedientia, & tamen nominant mandatũ. Quia manet ordinatio Dei, ut creatura obediat, etiam cum uolens obtemperat. Et tamen Euangelium interea docet, quatenus liberi simus, scilicet, ne damnet lex, non ut non fiat.

DE EVAN

DE EVANGELIO.

Quid differt Lex ab Euangelio?

MAXIMè refert initio pios admoneri de discrimine harum appellationum. Nam confusio offundit magnam caliginem Euangelio. Est igitur Lex doctrina, quæ docet, quales esse oporteat, & quæ opera à nobis requirat Deus & requirit perfectam obedientiam, & damnat eos, qui non obediunt. Sed Euangelij principalis & proprius locus est promissio, in qua gratis nobis propter Christum donatur remissio peccatorum, imputatio iusticiæ, Spiritus sanctus, & uita æterna. Et hanc promissionem oportet fide accipi. Sunt autem duplices promissiones in scripturis, Vt promissiones legales: Qui fecerit ea, uiuet in eis. Item: Si uis ingredi in uitam, serua mandata. Tales sunt conditionales, hoc est, habent conditionem impletæ legis. Sed promissio propria Euangelij est gratuita, hoc est, non habet conditionem legis, tanquam causam beneficij, seu conditionem nostræ dignitatis. Tametsi habet conditionem fidei. Memineris igitur particulam gratis propter Christum, discrimen facere inter promissiones, idq; necesse est tenere. Nam

Lex quid.

Duplices promissiones.

in uer-

DE EVANGELIO.

in uero agone conscientia non disputat, utrum
Deus sit misericors, an remittat peccata, sed il-
lud querit, an nobis & indignis uelit remittere.
Hic est unus portus conscientiae, tenere, quod cer-
tum sit gratis remitti, quod Euangelij promissio
propria sit gratuita, nec habeat conditionem no-
stra dignitatis. Est autem Christus aptissime
complexus summam Euangelij, cum ait Luca ul-
timo: Praedicate poenitentiam & remissionem
peccatorum in nomine meo. Hinc definitionem
constituamus: Euangelium est praedicatio poeni-
tentiae, & promissio, in qua propter Christum
gratis offeruntur nobis remissio peccatorum, im-
putatio iusticiae, donatio Spiritus sancti & uitae
aeternae, modo ut credamus haec nobis certo &
uere propter Christum contingere, & non pro-
pter dignitatem nostram, aut nostra merita. Haec
breuis Euangelij definitio tenenda est ut
propria Euangelij beneficia sint
nobis in conspectu.

DE

DE IUSTIFICATIONE.

EVANGELIVM arguit peccata, & offert promissionem Christi, Ideo peccati: resacti agnitione iræ Dei aduersus peccata, debent credere promissioni, quod propter Christum gratis donentur eis remissio peccatorum, & imputatio iusticiæ. Hac fide certo consequuntur remissionem peccatorum & iustificationem seu gratiam, sicut Paulus perspicue docet Roman. 3. Iustificamur gratis ipsius gratia per redemptionem in Christo Iesu, quam proposuit Deus propiciatorium per fidem in sanguine eius & c.

Huiusmodi aliquot perspicua testimonia tenenda sunt, quæ & erudiant conscientias, & excitent fidem in omni inuocatione. Nunc adijciam uocabulorum interpretationem. Iustificari significat fore iustum reputari seu pronunciari. Iustus in his Pauli disputationibus significat idem quod acceptus seu placens Deo. **ET IUSTIFICATIO** est remissio peccatorum, & acceptatio coram Deo, cum qua coniuncta est donatio Spiritus sancti. Vocabulum **GRATIÆ** idem significat, sed continet emphasim particulae
1 2 exclusiue

DE IUSTIFICATIONE.

exclusivæ gratis. Est enim gratia gratuita remissio peccatorum, & acceptatio propter Christum, cum qua coniuncta est donatio Spiritus sancti. Vocabulum FIDES significat hic non tantum historiae noticiam, sed etiam fiduciam misericordiae promissæ propter Christum, seu fiduciam, quæ accipit promissionem, & applicat eam ad nos, sicut Paulus manifestè testatur Rom. 4. se loqui de ea fide, quæ accipit promissionem, ut inquit: Ideo ex fide, ut sit firma promissio. Quare cum dicitur: Fide iusti simus, hæc oratio correlatiuè intelligi debet, hoc modo, per misericordiam propter Christum iusti, id est, accepti sumus, non propter nostras uirtutes, sed tamen hanc misericordiam oportet fide accipi & apprehendi. Hæc est simplex & propria Pauli sententia. Explicatis uocabulis rursus monendus est Lector de exclusiua gratis. Excludit enim conditionem meriti, seu nostræ dignitatis, idq; propter duas causas præcipuè. Primum ut in Christum Mediatorem transferatur causa beneficij, hoc est, ut intelligamus nobis ignosci non propter nostram dignitatem, sed propter Christum. Secundo, ut beneficium sit certum. Si enim penderet ex conditione dignitatis nostræ, fieret incertum. Si conscientia iudicaret, ita

DE IUSTIFICATIONE.

ita nobis ignosci, postquam satis magnam contritionem, aut alia merita habeamus, prorsus adigeretur ad desperationem, & fieret incertum beneficium promissum in Euangelio. De his duabus causis maximè admonet nos particula *Gratis*. Cum hoc modo intelligitur exclusiua, fit dulcior conscientijs, & apparet non tolli contritionem. Oportet enim aliquam contritionem, id est, pauores & terrores, existere in nobis, cū agnoscimus iram Dei aduersus peccatum, sicut inquit Esaias: Vbi habitabit Dominus? In spiritu contrito &c. Et cum fides sit uiuificatio quædam, necesse est existere terrores, in quibus sustentamus & consolamur nos Euangelio. Et quanquam contritio sine fide damnata est, tamen postquam accessit fides, fit bonum opus & sacrificium, ut postea dicetur de bonis operibus.

Secundo, sicut de particula *Gratis* in promissione Euangelij necesse est, admoneri auditores, ita & illud inculcandum est, quod sicut prædicatio pœnitentiæ est uniuersalis, ita quoq; promissio sit uniuersalis, singuli nos in promissionem illam includamus, nec excuti nobis fidem sinamus intempestiuè accersitis disputationibus de prædestinatione, sed ordiamur à uerbo, &

1 3 memineri-

DE IUSTIFICATIONE.

meminerimus promissionem esse uniuersalem,
& statuamus uerè illa contingere nobis, quæ in
uerbo proposita & promissa sunt, quia Deus
per uerbum suum est efficax, & in uerbo uult
apprehendi, iuxta illud: Euangelium est potenta
tia Dei, ad salutem omni credenti.

Tertio necesse est & hoc teneri, quod cum
iustificamur, donamur Spiritu sancto, quem ita
concipiunt corda, cum audiunt Euangelium, &
ei adsentiuntur, ac fide se sustentant in pauori-
bus. Sic docet Paulus ad Galatas: Ut promissio-
nem Spiritus accipiamus per fidem. Hæc acce-
ptio Spiritus sancti uocatur regeneratio seu re-
nouatio, & est inchoatio uitæ æternæ in nobis,
sic ut Christus inquit: Hæc est uita æterna, ut co-
gnoscant te Deum uerum, & quem misisti Iesum
Christum.

Hactenus de iustificatione & fide diximus,
quæ in quotidiana experientia fiunt illustriora.
Nam hæc doctrina semper in conspectu esse de-
bet, ut teneamus firmam consolationem, & ut
possimus inuocare Deum. Nam sine hac fi-
de nulla est uera inuocatio, sine hac
fide non apprehenditur Ponti-
fex & Mediator
Christus.

DE BO.

DE BONIS OPERIBVS.

RIBVS.

HACTENVS de iustificatione & fide dictum est. Inchoatur autem in iustificationis noua obedientia. Ideo tradenda est doctrina de bonis operibus. Tria autem queruntur de bonis operibus. Primum, quæ opera postulentur. Secundum, quomodo illa imperfecta obedientia placeat Deo. Tertio, quomodo amittatur gratia.

Quæ requiruntur ?

REquiruntur opera lege Dei præcepta, non tantum externa, sed etiam interiores motus. Necessè est enim legem in nobis inchoari, sicut Christus ait: Nisi abundauerit iusticia uestra &c. Item: Si uis ingredi in uitam, serua mandata. Ergo requiritur obedientia, quæ sic inchoatur in nobis, cum fides ad contritionem accessit, iam peccatum displicet & cupimus Deo, quem agnouimus, obedire. Ita primum concipitur bonum propositum, ut uocant. Inchoantur ergo iam in corde motus consentientes legi Dei, timor, fiducia, dilectio Dei, inuocatio, patientia, ueritas, castitas, dilectio proximi, cura Reipublicæ. Hæ uirtutes fiunt

I 4

Spiritus

DE BONIS

Spiritu sancto impellente corda, & crescunt, cū eas exercemus. sicut scriptum est: Habenti dabitur & c. Quanquam autem in renatis bona opera sunt motus Spiritus sancti, tamen Spiritus sanctus mouet per uerbum, & oportet nos habere testimonium, quæ opera placeant Deo, ne decepti alia opera suscipiamus. Ideo cum oporteat nos regi uerbo, dictum est nominatim illa opera postulari, quæ in Decalogo præcepta sunt. Etsi enim non est posita lex iusto, quod ad accusandū attinet, tamen est ei posita, quatenus docet eum, & requirit obedientiam, iuxta illud: Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, arguendum & c.

Quomodo placet imperfecta obedientia ?

NECESSARIA est, obedientia, & tamen sciendum est, eam procul abesse à perfectione, nec satisfacere legi Dei, & adhuc herere in nobis reliquias peccati. Quare persona non est iusta. id est, accepta coram Deo propter propriam mundiciem, iuxta illud: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Placet autem persona fide per misericordiam propter Christum, ut supra dictum est. Deinde placet & inchoata obedientia.

OPERIBVS.

obedientia, quia sumus facti filij, & credimus propter Christum condonari nobis indignitatem nostram. Vtrumq; igitur sciri necesse est, ut fiducia propriæ iusticiæ, & desperatio animis eximantur. Nam agnitio infirmitatis nostræ humiliat nos, inculcit terrores, & exuscitat poenitentiam. Rursus autem ingens consolatio est quod p̄ij in tanta infirmitate tamen norunt certò statuendum esse, quod placeant Deo propter Christum. Deinde quod Deo etiam hæc inquinata & imperfecta obedientia placeat, quia sumus inferti Christo, sicut Paulus inquit: Nulla nunc damnatio est his, qui in Christo Iesu ambulant. Tanta magnitudo misericordiæ maximè accendere nos debet ad bene operandum, & ad sustinendas ærumnas omnis generis, quia discimus ex Euangelio, quomodo placeat in tanta infirmitate obedientia nostra.

CAVSÆ HORTANTES.

ad bene operandum.

NECESSITAS, quæ triplex est. Prima, quia mandauit, ut Deo obediamus. Secunda, quia non potest existere fides in ijs, qui non agunt poenitentiam, sed laxant frenum cupiditatibus.

D E B O N I S

tatibus. Tertia, quia fides extinguitur, si non
 exerceatur in inuocatione, afflictionibus, & bo-
 nis operibus. Semper enim operibus debet præ-
 ire fides, ut cogitet mens se uelle obedire Deo,
 & hoc opus placere Deo propter Christum, &
 roget ut regatur à Deo. Sic David in sua uoca-
 tione constituit se uelle obedire Deo, & sentit
 illa opera uocationis Deo placere, propter pro-
 missam misericordiam, & rogat, ut Deus uoca-
 tionem eius gubernet, Hoc modo exercenda est
 fides in omnibus operibus. Quarta, inuitant
 ad bene operandum & promissiones additæ ope-
 ribus ac præmia. Habent enim bona opera pio-
 rum præmia corporalia & spiritualia ut docet
 quartum præceptum: Honora patrem & ma-
 trem, ut sis longæuus super terram. Date & da-
 bitur uobis &c. Est autem & in his promissioni-
 bus exercenda fides, cum damus eleemosynam,
 credamus Deum tamen conseruaturum esse fa-
 cultates nostras, credamus & petamus augeri
 dona spiritualia, sicut Augustinus inquit: Dile-
 ctio meretur augeri dilectionem. Exemplū egre-
 gium propositum in historia Sareptanæ mulie-
 ris, quæ iussa ab Helia, primum ipsi dat cibos,
 quos solos habebat reliquos, & expectabat auxi-
 lium à Deo, ita Deus auxit illos cibos, postea or-
 nauit

OPERIBVS.

navit eam & alijs donis. Ita & nos exerceamus fidem in inuocatione & omnibus periculis, negocijs, & actionibus, & obediamus Deo, petentes & expectantes ab ipso auxilium.

Quomodo amittitur gratia.

DICTVM est, in sanctis manere peccata, sed tamen discrimen tenendum est. Quaedam sunt eiusmodi, ut simul existere fides & gratia possint. Alia excutiunt fidem & gratiam. Hoc discrimen tradit Paulus Roma. octauo: Si secundum carnem uiuetis, moriemini, Si autem spiritu actiones carnis mortificabitis, uiuetis. Manet enim in sanctis naturalis infirmitas, concupiscentia, & multi uiciosi affectus. Sed quia his non obtemperant sancti, uerum repugnant, & agnoscunt sibi condonari hanc infirmitatem propter Christum. Hæc peccata dicuntur uenialia, hoc est, talia, quæ sanctis condonantur, & propter quæ non amittunt fidem & spiritum sanctum. Est igitur peccatum ueniale uiciosus affectus, cui non obtemperant pijs, sed repugnant, & credunt sibi eam infirmitatem propter Christum condonari.

Sed.

DE BONIS

Sed quando non repugnant, uerum obtemperant uiciosis affectibus contra conscientiam, fiunt peccata mortalia, id est propter quæ illi, qui fuerant iusti, amittunt fidem & Spiritum sanctum, & propter quæ fiunt rei mortis æternæ sicut Paulus inquit: Fornicatores, adulteri, homicidæ, non possidebunt regnum Dei. Teneamus igitur hoc discrimen, ne simus ignaui, nec laxemus frenum cupiditatibus, ne amittamus dona Dei, sed meminerimus assidue, tanquam in acie standum esse, ac cauendas insidias Diaboli, & reprimendos uiciosos motus, ad excitandam inuocationem, & fidem in tantis uitæ periculis, quæ & maiora & plura sunt, quam ut intelligi aut prospici à nobis possint. Ideo promissus est Spiritus sanctus, ut nos adiuuet & gubernet. Gubernat autem non uiciosos, & ignauos, sed repugnantes peccato, sicut Paulus hortatur, ut curemus, ne frustra acceperimus gratiam. Etsi autem, ut ante dictum est, concupiscentia & uiciosi motus, quibus repugnant pijs, fiunt uenialia peccata, tamen & horum magnitudo agnosci debet. Non enim sunt leues morbi, dubitatio de ira & misericordia Dei, securitas, diffidentia, non ardere dilectione Dei, non ardentem inuocare Deum, fremere aduersus

OPERIBVS.

uersus Deum in afflictionibus. Hæc uicia non intelligit ratio humana, ideo contemnit peccata uenialia, sed pij sciant non esse extenuanda. Nam concupiscentia cū suis fructibus est re ipsa mortale peccatum, in non renatis, et longe maius malum est, quàm ut eius magnitudo à ratione perspici possit. Ideo pij hos morbos agnoscant, & uere perhorrescant, cum cernent quomodo repugnat natura hominis uoluntati Dei, sicut Paulus inquit: Infœlix ego homo. Rursus autem erigant se fide, & sibi ignosci credant, & serio repugnent illis morbis. Hoc certamen est uera pœnitentia piorum, in qua crescit nouitas spiritualis, & concipiuntur noui & ardentiores motus spirituales, sicut inquit Paulus: Exterior noster homo corrumpitur, sed interior renouatur. Et ad Collossenses: Induite nouum hominem, qui renouatur agnitione Dei ad imaginem eius, qui condidit eum. Et ad Corinthios: In eandem imaginem transformamur, à gloria in gloriam.

DE

DE SACRAMEN- TIS.

Quid est Sacramentum?

PROPRIE est ceremonia in Euangelio instituta, cui est addita promissio Euangelij.

Quot sunt?

TRIA recte numerantur, Baptismus, Absolutio, Cœna Domini. Baptismus est immersio in aquam, quæ fit cum hac admiranda benedictione: Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Et ad quid fiat baptismus, hæc ipsa uerba significant. Est enim sententia: Ego minister mandato diuino hac ceremonia testor, quod iam ille Deus recipiat te in gratiam, qui est, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, & sic uult agnosci & inuocari, quod propter Filium te recipiat, & spiritu sancto te sanctificet, & sit tibi opitulaturus, & inchoaturus in te nouam & æternam uitam: Ita in his uerbis comprehensa est promissio, & summa Euangelij, & ueri cultus descriptio, quæ discernit nos à Gentibus & Iudæis, qui non inuocant Deum per Filium Mediatorem, neq; agnoscunt spiritum sanctum. Quare hæc uerba semper sunt nobis in conspectu,

DE SACRAMENTIS.

Au, semper personet nobis in auribus hæc uox Dei paciscentis nobiscum, quod uere uelit nobis esse Deus, uerè uelit Filij beneficium & Spiritũ sanctum nobis impertiri, uerè curet et exaudiat nos. Ideo Petrus dicit, Baptismum esse pactum bonæ conscientie erga Deum, id est, sic sentientis de Deo, quod uere nos receperit propter Filium, uere nos iam curet & exaudiat.

Quis est effectus Baptismi?

PRORSVS extinguit usum Baptismi perniciosa et fanatica opinio plurimorum, quæ imaginatur Baptismum tantum esse notam professionis erga homines. Quare pij debent esse uigilantes, ne hæc opinio animos eorum occupet. Statuant autem econtra, Baptismum esse testimonium uoluntatis Dei erga nos, & sic discant uti Baptismo erga Deum. Quoties inuocas, cogita Deum testatum esse in Baptismo, quod uerè te receperit in gratiam, quod uerè uelit tibi ignoscere propter Filium, uerè uelit te exaudire, uerè uelit te sanctificare Spiritu sancto. Id te status est hoc signo, in quo paciscitur nobiscum, se nobis futurum esse Deum, Saluatorem & opitulatorem. Atq; ita Paulus de Baptismo loquitur,

DE SACRAMENTIS.

quitur, cum uocat lauacrum regenerationis. Quo dicto clare testatur, Baptismum non tantum esse notam professionis coram hominibus. Sunt igitur effectus baptismi, remissio peccatorum, & donatio Spiritus sancti, sicut testatur Paulus Ephe. 5. Mundans eam lauacro aque in uerbo uitæ, ut exhiberet eam gloriosam &c. Porro adulti discant exercendam esse fidem recodatione baptismi, quia necesse est ad sacramenta fidem addi. Semper igitur Baptismus debet nobis testimonium esse uoluntatis Dei erga nos, quo admoniti credamus nos uere à deo receptos esse, uerè donatam esse salutem propter Christum, uerè sanctificari ac iuari à Spiritu sancto.

Suntne infantes baptisandi?

RESPONDEO, Infantibus baptismum necessarium esse, quia mandatum Christi est uniuersale, Iohannis tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest ingredi in regnum Dei. Ergo etiam infantibus opus est baptismo, ut saluentur. Hæc ratio ducta ex uniuersali sententia satisfacit pijs, & tenenda est aduersus fanaticos homines, qui improbant baptismum infantium. Sunt et plura argumenta utilia conscientijs.

Nemo

DE SACRAMENTIS.

Nemo saluatur extra Ecclesiam,
Infantes aliqui sunt saluandi,
Ergo necesse est eos, insertos esse Eccle-
siae, & applicari eis primum Sacra-
mentum.

Maiores est manifesta, quia ubi non est uerbum
Dei, aut Sacramentum, ibi non datur Spiritus
sanctus, quia datur per uerbum & Sacramenta.

Minor etiam manifesta est, quia Christus cla-
re pronunciat de infantibus in populo Dei: Non
est uoluntas Patris, ut pereat unus de paruulis
istis. Cum igitur testetur, infantes illos saluos fi-
eri, qui sunt in populo Dei, non alios extra Eccle-
siam, sequitur necessario inserendos esse Eccle-
siae, Confirmat eandem Minorem & alia senten-
tia Christi, uidelicet: Sinite paruulos uenire ad
me, talium enim est regnum caelorum. Et loqui-
tur de infantibus in populo Dei, Ergo testatur
aliquos infantes saluos fieri, & quidem illos, qui
sunt inserti Ecclesiae.

Tertium, Non est remissio peccatorum sine
ministerio uerbi & Sacramento-
rum.

Infantes habent opus remissione
peccatorum.

K Ergo

DE SACRAMENTIS.

Ergo infantibus applicandum est ministerium Sacramentorum.

Maiorem confirmat hæc sententia Ioh. 20. Quorum remisistis peccata, remittentur eis &c. Minorem confirmat Paulus Roman. 5. & Ephe. 2. Vbi testatur infantes secum asserre peccatum originis, hoc est, reatum & corruptionem naturæ.

Quartum argumentum: Promissio Euangelij pertinet ad infantes.

Ergo & sacramentum, quod est testimonium promissionis, & signum, quod significat applicari promissionem.

Consequentia ualet, quia ad quem pertinet promissio, quæ est principale, ad eundem pertinet signum, quod est nota promissionis. Antecedens manifestum est, quia infantes non nisi propter Christum saluantur. Et ipse inquit: Sinite paruulos uenire ad me.

Quintum: Circumcisio in ueteri testamento erat necessaria infantibus, ut significaret ad eos pertinere promissionem gratiæ, uidelicet: Ero Deus eorum, & ut insererentur populo Dei.

Ergo Baptismus in nouo testamento est necessarius infantibus.

Valet

DE SACRAMENTIS.

Valet consequentia, quia significatio conuenit, quod attinet ad promissionem gratiae. Et Deus uult esse efficax per uerbum & sacramentum.

Quid significat Baptismus?

SACRAMENTA principaliter sunt signa promissionum diuinarum. Quare praecipue significat Baptismus promissionem Euangelij, quod propter Christum donetur nobis remissio peccatorum, & Spiritus sanctus. Itaque mersio significat abluere peccata, & mergi in mortem Christi, quia peccatum deletum est, & promissa noua et aeterna uita. Postea accedunt aliae significationes, quae ad mores nostros pertinent. Mersio significat mergi nos in mortem & afflictiones, ut abolita carne immunda, prorsus deleatur peccatum. Sic ergo Baptismum intueamur in omni uita, ut nos primum admoneat de uoluntate Dei erga nos, quod uerè nos receperit, & uelit deleere peccatum. Haec fides exuscitat inuocationem.

Deinde admoneat nos mersio de obedientia, quod ad afflictiones uocati simus.

K 2 DE

DE POENITENTIA.

VOCABVLVM Pœnitentiæ in Ecclesia
usurpatur pro conuersione ad Deum, &
nos usitatum uerbum retinemus, ut facilius a-
gnosci locus doctrinæ possit. Sunt autem partes
pœnitentiæ duæ, Contritio & fides. Contritio
significat terrores conscientie, agnoscentis pecca-
tatum & iram Dei, ac dolentis propter peccata.
Fiunt autem hi terrores, cum Euangelium
arguit peccata, quam ad rem utitur ministerio
legis. Ac necesse est existere terrores, sicut dicit
Ioël: Scindite corda uestra. Et Esa. Vbi habita-
bit Dominus? In spiritu contrito &c. Et Esa. i.
Desinite peruerse agere. Et Ezech. 18. Cum auer-
terit se impius ab impietate sua &c. Nec tamen
meretur contritio remissionem peccatorum, imo
nisi fides accederet, contritio & terrores adfer-
rent desperationem & æternam mortem. Neces-
se est igitur & de altera parte Ecclesias doceri,
ut accedat consolatio. Quare proponendum est
Euangelium, in quo promittitur remissio pecca-
torum propter Christum, quæ uerè ita donatur,
cum fide statuimus nobis non propter dignita-
tem nostram, aut opera, aut uirtutes, sed pro-
pter Christum, qui pro nobis factus est uictima,
gratis

DE POENITENTIA.

gratis remitti peccata, Suntq; docendæ Eccle-
siæ, ne aliud querant, præter hanc fidem, ut me-
reantur remissionem peccatorum. Conscientia
enim solet alias consolationes, præter fidem, que-
rere. Quare non sine certamine magno re-
uocatur ad fidem. Discamus igitur huius fidei
exercitia, sciamus eam esse præcipuum cultum
Dei & in omni inuocatione exercendam. Quo-
ties incipimus inuocare, hæc fides præluceat,
credamus nobis ignosci, nos reputari iustos, nos
exaudiri propter Pontificem Christum. Ita in
omni inuocatione hæc fides, qua credimus nobis
remitti peccata, exercenda est, & hæc est pro-
prius cultus piorum. Habeamus autem in con-
spectu quedam firma & illustria testimonia de
hac fide & de remissione peccatorum, ut magis
confirmari mentes, & excitari ad fidem & in-
uocationem possint. Act. 10. Huic omnes Pro-
pheta testimonium perhibent, remissionem pec-
catorum accipere per nomen eius omnes qui
credunt in eum.

Sciendum est & illud, cum hac fide nos su-
stentamus, dari Spiritum sanctum per uerbum,
iuxta illud Pauli ad Galatas: Ut promissionem
Spiritu accipiamus per fidem. Nam spiritus

DE POENITENTIA.

Sanctus est efficax in consolatione per uerbum
Euangelij. Quare cū nos Euangelij et absolutio-
nis cogitatione erigimus, datur Spiritus sanctus.
Postea sequi etiam debet noua obedientia, sicut
scriptum est: Debitores sumus, ne secundum car-
nem uiuamus. Si enim secundum carnem uixeri-
tis, moriemini. Et ad Corinthios: Adulteri, homi-
cidae, non possidebunt regnum Dei. Cum fide
agnouimus misericordiam Dei & beneficium
Christi, tum corda impellente Spiritu sancto sub-
ijciunt se Deo, & concipiunt bonum propositum
ut uulgo dicitur, id est incipiunt obedire Deo iux-
ta eius uerbum, & repugnare malis cupiditatibus,
ne contra conscientiam faciant. Hoc bonum
propositum est inchoatio nouae obedientiae, com-
plectens bonos motus omnium uirtutum, timo-
rem, dilectionem, patientiam, inuocationem,
officia dilectionis, castitatem, ueritatem. Nec
sine fide fit bonum propositum. Nam contritio
sine fide est terror, qui parit indignationem ad-
uersus Deum, & desperationem, non parit dile-
ctionem Dei, & inuocationem. Sed postquam
accedit fides, deinde contritio, fit timor filialis,
& bonum opus ac sacrificium, sicut inquit Psal-
mus: Sacrificium Deo spiritus contribulatus,
cor contritum & humiliatum Deus non despi-
ciet.

DE POENITENTIA.

cies. Hinc intelligi potest, semper ueram poenitentiam parere bona opera, ut alter latro crucifixus cum Christo, habet contritionem, agnoscit enim suum peccatum, habet & fidem, cum agnoscit Christum esse Saluatorem, Nec enim erat obscura Christi cognitio, quæ tali tempore prædicat eum esse Saluatorem, ac necesse est in animo eius accensum fuisse excellens lumen. Audit etiam absolutionem & Euangelium, ut fides eius confirmetur. Hæc ipsa conuersio est inchoatio nouæ obedientiæ, dilectionis & boni propositi, quæ sunt bona opera. Accedunt & externa opera maximè gloriosa, inuocatio & confessio de Christo, quæ contra blasphemias defendit gloriam eius. Item confessio peccati.

DE ABSOLUTIONE.

PRIVATA absolutio est illustre testimonium, ostendens in Euangelio institutum esse ministerium annunciandi remissionem peccatorum multis aut singulis, iuxta illud: Quorum remisistis peccata &c. Applicat igitur priuata absolutio singulis Euangelium,

K 4 & testa

DE ABSOLVTIONE.

Et testatur promissionem ad singulos pertinere, sicut cætera Sacramenta sunt applicationes, quæ testantur ad singulos pertinere Euangelij promissionem. Quare priuata absolutione utendum est. Semper autem meminerimus addendam esse fidem, quæ uerè credat uoci Euangelij, quæ nobis applicatur, et annunciat remissionem peccatorum propter Christum, et cum obstrepunt cogitationes illæ, humanam remissionem irritam aut incertam esse, cum solius Dei sit remittere peccata, reuocanda est mens ab his cogitationibus ad Euangelium. Non enim remittit homo, sed Deus, qui suam uoluntatem in Euangelio proposuit, et instituit ministerium, ut promissio ipsius nobis annuncietur et c. Et mandauit promissioni credi. Sic per ministerium in baptismo remittuntur peccata.

DE CONFES SIONE.

CONFESSIO quæ fit Deo, est ipsa contritio, cum fide petente remissionem peccatorum. De hac confessione loquitur Psalmus: Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino.

DE CONFESIONE.

mino, & tu remittis impietatem peccati mei, id est, cum perterrefactus agnosco me esse reum, nec confido mea iusticia, sed confugio ad promissam misericordiam, uerè impetro remissionem. Et hic uersiculus Psalmi proponit illustre exemplum conuersionis & ueræ confessionis.

Sed alia confessio est enumeratio delictorum, quæ fit sacerdoti. Hæc enumeratio non est necessaria, quia nec precipitur à Christo, nec est possibilis, iuxta illud: Delicta quis intelligit? Et tamen cum absolutio petenda sit, ministri adeundi sunt, & ostendendum nos agnoscere iram Dei aduersus nostra peccata, & petere, ut uocem Euangelij nobis impertiat, & testari nos deinceps bonos fructus pœnitentiæ facturos esse. Sic de confessione scriptum est Matth. 3. Confitemini peccata sua. Et Luc. 17. describitur, quid testari debeamus, cum ait: Si conuersus fuerit ad te dicens: Pœnitet me, dimitte illum. Nam contemnentibus iram Dei, qui perseuerant in flagitijs contra conscientiam, non est impertienda absolutio.

DE SATISFACTIONE.

K 5

Consuetudo

DE SATISFACTIONE.

Consuetudo satisfactionum improbanda est
& reijcienda doctrina de satisfactionibus.
Cauendum est enim omni studio, ne obruatur do-
ctrina de gratuita acceptatione & de fide. Lu-
ceat hæc sententia in Ecclesijs, quod gratis pro-
pter Christum donetur remissio culpæ & pœnæ
eternæ, quod Christus sit satisfactio & uictima
pro peccatis nostris, q̄ nulla nostra opera sint sa-
tisfactiones pro peccatis nostris.

Hanc doctrinam ualde obscurauit doctrina
de satisfactionibus in Ecclesia. Ideo necesse est
eam aboleri, & reijci doctrinam de satisfactio-
nibus. Sed hic monendi sunt rudes, non reijci ci-
uiles satisfactiones, ut furti restitutionem, quæ
uerè pertinent ad contritionem. Sed reijciuntur
satisfactiones, quas ipsi uocant opera indebita.
Item, q̄ operibus tribuunt compensationem pro
eterna morte, & obruunt doctrinam de benefi-
cio Christi. Quales autem fuerint ritus satisfa-
ctionis publicæ quondam, & quales postea ritus
& opiniones secutæ sint, non possum in breui
Catechesi recitare. Cæterum illud sciant pij,
Deum sæpe punire peccata ingentibus pœnis
temporalibus, & has rursus mitigare, aut pror-
sus tollere propter totam pœnitentiam. Sicut
Dauid propter adulterium è regno expulsus est,
sed

DE SATISFACTIONE.

Sed Deus agenti poenitentiam mitigauit poenam
cumq; restituit. Discernenda est igitur remissio
aeternae poenae, à remissione praesentium & cor=
poralium poenarum. Semper in remissione cul=
pae simul fit remissio poenae aeternae propter Chri=
stum, sed quia Deus in hac uita nos subiecit affli=
ctionibus non semper tolluntur poenae corpora=
les. Imo interdum etiam post poenitentiam irro=
gantur, exempli causa, & ut pij exerceantur, si=
cut inquit Petrus: Iudicium à domo Dei incipit.
Ut Dauid post poenitentiam regno expulsus est,
sed tamen propter conuersionem mitigatur poe=
na. Saepe punit Deus fontes ante poenitentiam,
ut reuocet eos, ut Manasses in carcere resipuit.
2. Paralip. 22. Tales afflictiones non sunt com=
pensationes, aut satisfactiones, sed poenae, quibus
Deus aut reuocat, aut exercet homines. Cete=
rum promisit Deus mitigationem poenarum cor=
poralium agentibus poenitentiam, ut Esai. 1. Si
fuerint peccata uestra ut coccinum, quasi nix
dealbabuntur. Si uolueritis & audieritis me, bona
terrae comedetis. Et Esai. 33. Panis ei datus
est, Regem in decore uidebunt, Et Zacha.

1. Conuertimini ad me, et ego con=
uertar ad uos.

DE

DE COENA DO

MINI.

DILIGENTER admonendi sunt pijs
ut discant Sacramenta à Christo instituta,
non esse tantum notas professionis erga homines
sicut Toga discernebat Romanos à Græcis, aut
forma uestis discernit Monachos, nec esse tantū
Symbola morum, ut nunc multi lectis gentium hi-
storijis, quia uident in foederibus faciendis fuisse
morem, testificandæ beneuolentiæ mutuae causa,
simul conuiuari, cogitant hanc Coenam Christi
etiam tale conuiuium esse constitutum ad signifi-
candam mutuam beneuolentiam. Sed hic nequa-
quam principalis finis est. Nam Sacramen-
ta in Euangelio instituta sunt signa gratiæ, id
est, sunt principaliter testimonia uoluntatis diui-
næ erga nos. Sicut Circumcisio erat testimoniū
posteris Abrahamæ, uerè eos esse populum Dei, &
admoniti hoc signo debebant credere, se uerè
propter promissionem habere Deum propiciū.
Hic fuit principalis usus Circūcisionis, ut docet
Paulus, Rom. 4. cum ait, Circumcisionem esse si-
gillum iusticiæ fidei, id est, testimonium, quo fi-
des magis confirmatur, nam accepto signo sta-
tuimus ad nos pertinere promissionem. Sic &
de Coena Domini sentiamus, eam esse sacramen-
tum,

DE COENA DOMINI,

tum, id est testimonium additum Euangelio, ut nos admoneat uerè ad nos pertinere promissionem Euangelij & beneficia Christi.

Sciant igitur p̄ij, utendum esse integro sacramento, sicut Christus instituit, & cum sumunt corpus & sanguinem Domini, Christum adesse & efficacem esse. Cum autem queritur ad quid profit manducare, recte respondetur, prodesse ad confirmandam fidem, quia est testimonium, quo admoniti statuere debemus, uere ad nos pertinere beneficia Christi. Exhibet tibi Christus corpus suum, ut donet tibi beneficia, ut testetur te esse membrū, pro quo passus est, quod uelit seruare, in quo uelit esse efficax contra Diabolum. Exhibet sanguinem, ut scias te sanguine ipsius ablutum esse. Prodest igitur manducare agentibus poenitentiam, & fide intuentibus in mortem & resurrectionem Christi, & credentibus propter hunc Mediatorem Deum uerè propiciū esse, uerè nobis ignoscere, nos exaudire, & inuocantibus hac fide Deum & Dominū nostram Iesum Christum, & pro tanto beneficio gratias agentibus. Hæc concurrere in usu necesse est. Nec prodest ceremonia sine poenitentia & sine fide.

Quid

DE COENA DOMINI.

Quid de Missa sentien=
dum est?

Sacramenta extra usum à Christo institutū,
non sunt Sacramenta, ut si quis aquā baptismi
circūferret, etiā si uerba adderet, theatro mo=
re, nequaquam esset baptismus, & is cultus esset
impius, ita cum ex coena Domini fit oblatio, item
cum applicatur pro uiuis & mortuis, nequa=
quam est Sacramentum à Christo institutum. Cū
autem sacrificuli in Missa offerunt panem & ui=
num sine ullo mandato Dei, & applicent pro ui=
uis & mortuis, fugiendae sunt tales Missae, tan=
quam idolatriae. Nec opus ipsum potest alijs me=
reri remissionem peccatorum, quia oportet sin=
gulos accipere remissionem peccatorum gratis
propria fide, quae nititur Christo, non unius hu=
mani operis merito. Pugnat igitur applicatio
pro alijs cum doctrina de fide. Deniq; non magis
est sacramentū in Missa papistica, quam

turcica aut iudaica circumcisio est
samentū. Dixit autem cœle=
stis uox: Fugite ido=
latriam.

F I N I S.

ni
na
ct
m
l=
ic
ui
ui
na
ne
na
is
u
rio
gis

9/19 3442a

ULB Halle

3

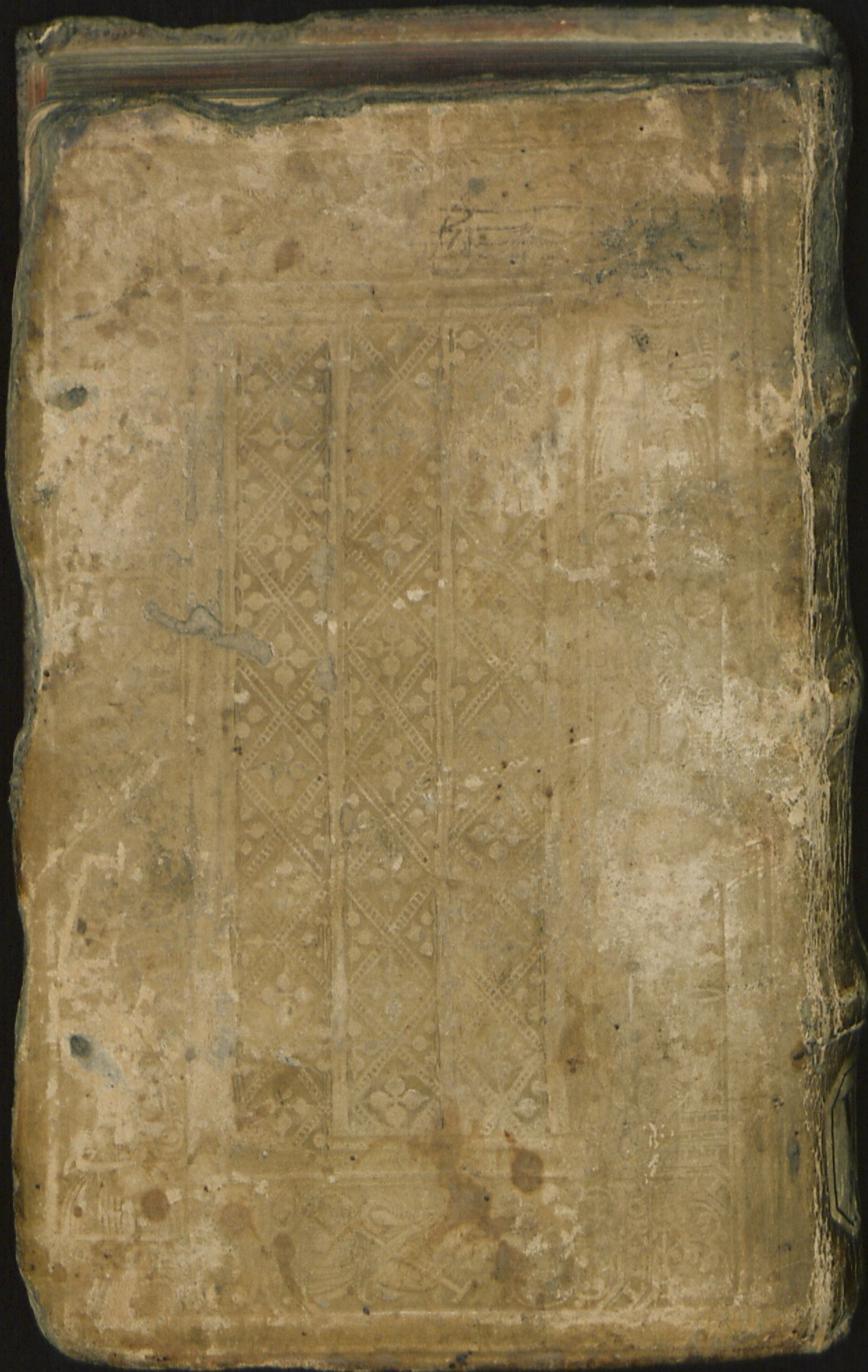
004 771 036

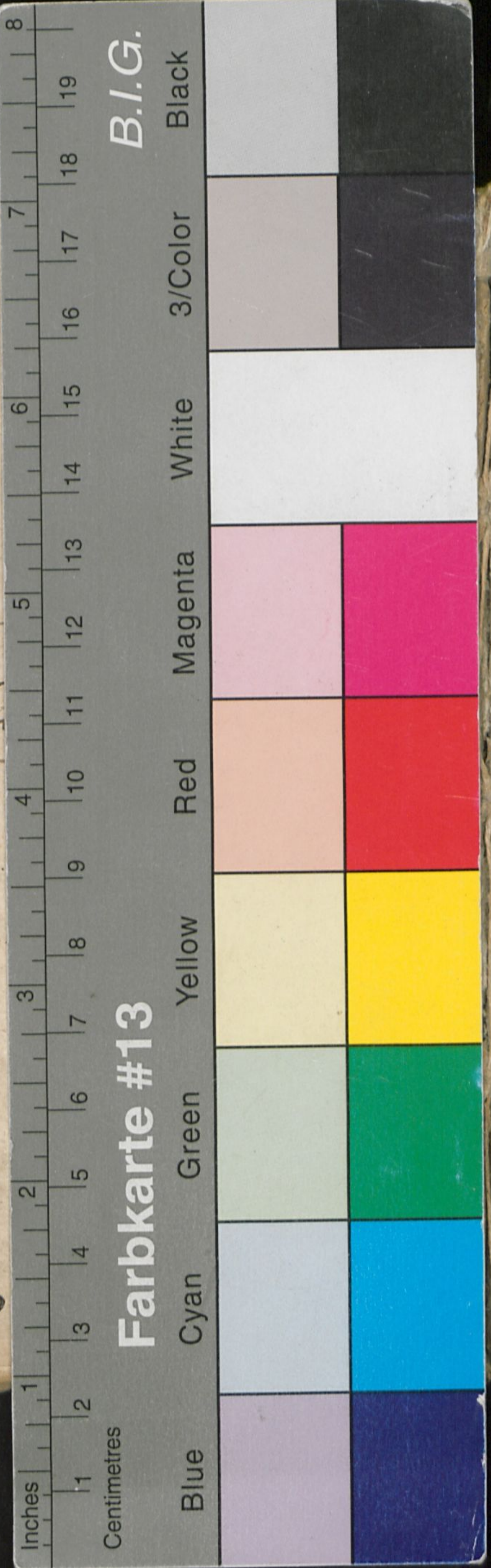

f

SB.

HC

CATECHE SIS PVERILIS.

RECOGNITA

A

PHILIPPO MELANTH;

*M. Hännel's Gabe
Linn. Det.*

VVITTEBERGÆ

EXCVDEBAT IOHANNES

CRATO

ANNO M. D. LVII.

*Man J. ...
Joh. G. J. W.
Schulze.*

